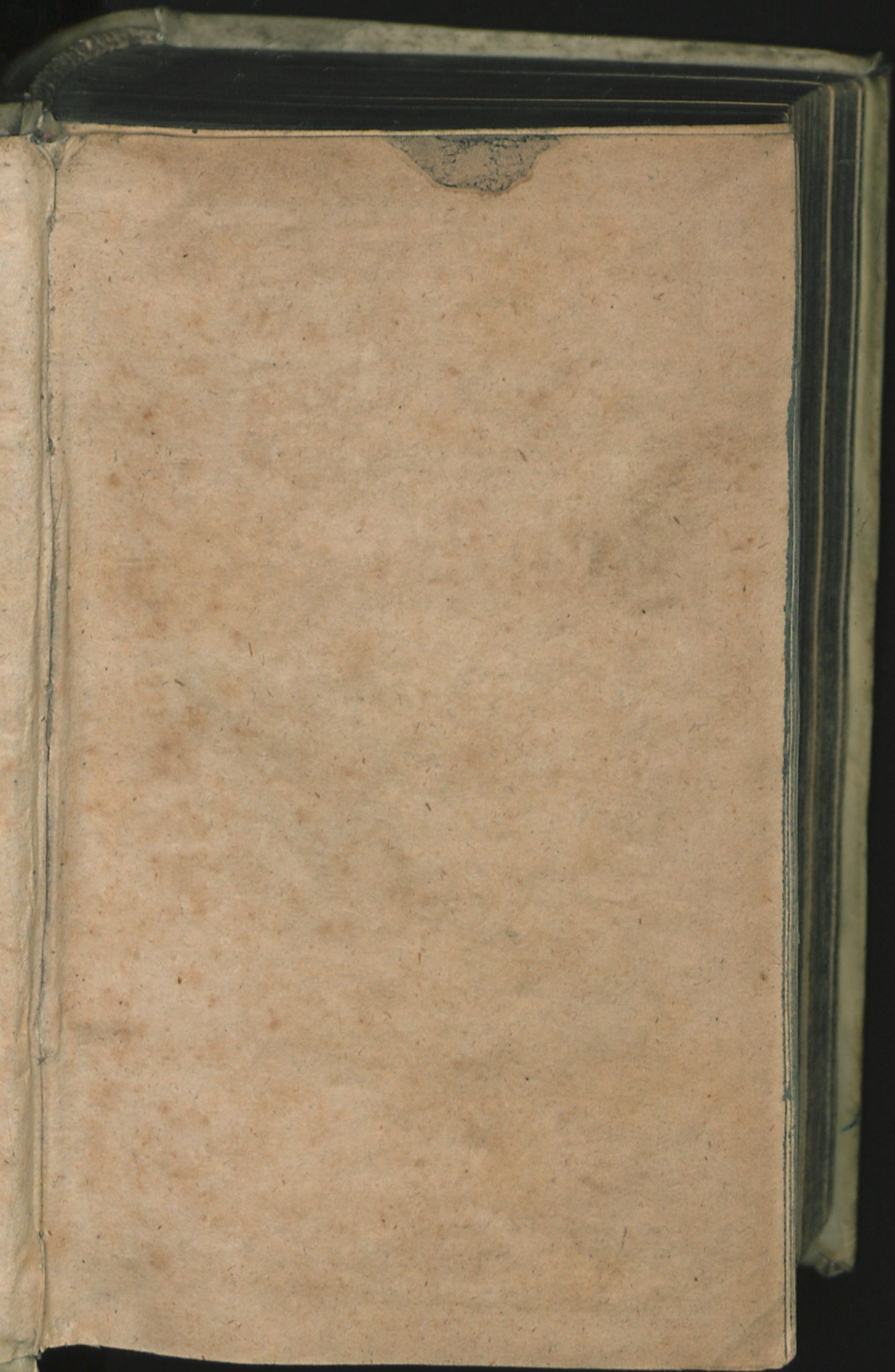

Sammelband

CB 191

169e

4

ELEMENTA HOMILETICA,

in materiam ac usum cum præ-
lectionum, tum exercitiorum &
censurarum in hoc genere,
consignata

a

PAULO ANTONIO
S. Th. D. & in Fridericana P.P. Consist.
Ducatus Magdeb.

Accedunt, ad verum finem eo certius as-
sequendum, MONITA HOMILETI-
CA, e Fr. Lamberti de Prophetia Com-
mentariis fideliter collecta.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
typis & sumtibus **CHRIST. ANDR. ZEITLERI**
Acad. Typogr. Anno 1700.

g. 3. g. 3. m.
Kamens. Reg. 9. 3. 5. 3. 502

ELEMENTA
HOMILETICA.

IN PRAECIPUIS AC LIBERIS QUAE PRÆ-
LECTIONIBUS CUM EXERCITIIS &
CONFERENTIIS IN HOC GENERE

CONSTITUTA

[Paul Anton]

PAULO ANTONIO

S. Th. D. & in Fidei Historiâ P. P. Comiss.

Ducatus Magdeburg.

[Lambertus Franciscus: Commentarii

Accedunt ad verum finem eo certius as-

secuti sunt. *de prophetia eius*

CA. I. P. I. Imperii de Prophecia Com-

mentarii hinc collecti.

MAGDEBURGICÆ

typis & sumptibus CHRISTI ANDR. ZETTERI

Anno 1700.

1700

PRAEMONITIO

PRodeunt in publicum
Elementa hæc, aliorum,
quos colo ac diligo,
quibus me permisi, voluntate,
non meâ. Neq; tamen in editio-
nem consensissem, nisi scirem,
quibusdam prodesse posse, imo
necessaria esse ad tempus ali-
qua præcepta ordinis. quodq;
me omnium maxime permo-
vit, est, quod certissimos omnes
facere licet, fore, ut in ipsis
prælectionibus, exercitiis atq;
a 2 cen-

PRÆMONITIO

cenſuris homileticis, ſemper inculcetur: non artem eſſe, quæ concionatorem bonum conſtituat, ſed gratiam & unctiōnem Spiritūs S. ſed longe majorem theſaurum habitumque requiri; quem qui a Deo ex Scripturæ uſu acceperit, eum demum reliqua externa adminicula, quæ minora ſunt, & ad quandam quaſi famulationem præſentis temporis referenda, tempeſtively ſobrieque adhibere poſſe ac velle. Ita fiet, ne damnū patiantur auditores noſtri, ſive ex contemptu minorum, ſive ex diſſimulatione, quòd hæc omnino ſint omnium
um

PRÆMONITIO

um minima. Coepi primas li-
neas ducere Lipsiæ, cum com-
pulsus a juvenibus cogitarem
de modo adhibendo, easque
ipsas recensui, quatuor fere ab-
hinc annis, in Alma Hallensi
nostra, alio præter ea consilio.
nempe ut *introductionis* loco ef-
sent in *Institutionem hermeneuti-
co-homileticam*, sive *præcepta*, ex
Augustini de doctrina Christia-
na libris, conquisita a veneran-
do collega D. J. J. Breithau-
ptio, *Institutionibus credendorum
& agendorum* subjuncta. Quæ
Augustini institutiones homi-
leticæ, quas etiam audio pre-
lum novum expectare, occa-
sionem

PRÆMONITIO

sionem dedere mihi ostenden-
di auditoribus, quàm ardua res
hæc fuerit priscis ecclesiæ Do-
ctoribus, etiam illo adhuc tem-
pore, quo ars jam intraverat in
ecclesiam; quòdque frustra ver-
semur circa *verba*, si simus sine
rebus. Quoniam vero Augu-
stini tempore alius fuit conci-
onandi modus, quam nostro:
submissi me humillime neces-
tati ac tempori, in quo vivimus,
quantum oportet, vel saltem
licet, atque inter perpetuas ad-
monitiones de uno necessario,
ad calamum dictavi ea, quæ
nunc exhibentur, partim ex-
plicatius, partim contractius;
spe

PRÆMONITIO

spe omni, ut dixi, reposita in
 fidelem interpretem. Ne tamē
 cautionis quid deesset, paulo
 post admovi *monita homiletica* e
 Lamberto collecta, sene exer-
 citatissimo, Viro in opere Re-
 formationis diligentissimo,
 quem Lutherus ob integrita-
 tem animi prompte commen-
 davit. in his utrumque extre-
 morum sedulo declinatur: qua
 & ex caussa illi *institutioni* sub-
 junctum quid fuerat ex summe
 Reverendi *Speneri* parænesi *de*
impedimentis studii theologici. Sub-
 jeci monitis quandoque aste-
 riscos ex libris symbolicis, ut,
 quæ sententia Majorum fue-

boup

a 4

rit

PRÆMONITIO

rit de concionum forma ac materia, intelligi queat. Non de-
primo, quicquid methodum
juvare potest. Veneror nati-
vam eloquentiam, quæ non
paucis data est e fidelium gre-
ge. Laudemus, cum Lamber-
to, Dominum Deum nostrum
in omnibus donis & ordinibus
suis. Sed nemo, qui rem recte
reputat, indignabitur, quod
præmissis ejusmodi cautelis li-
bellus præfens editur. Quod si
enim conciones haberi debent
pro verbo *Dei*: aut illæ recte se
habere debent, aut in extremo
nominis *DEI* abusu sumus, ali-
osq; nobiscū in eo relinquimus.
quod

PRÆMONITIO

quod vel cogitatu horrendum
sit, & ad Antichristianismum
pertinens: CHRISTI loco pu-
blice loqui audere, quando
quis de exuendo mundi Spiri-
tu, & habendo Christi Spiritu
curam nondum habere voluit,
sed satis habet, si utcunque re-
ceptum *loquendi & disponendi*
morem tenuerit, ex quo *dictu*
temporali, & humana insuper
approbatione gaudeat. Nolo,
neque possum nunc, digitis e-
numerare omnes hac in re ab-
usus. quantum tamen ego ju-
dico, Origo Malorum, ut circa
omnes partes studii Theologi-
ci, ita manifestissime in homi-
leticis

PRÆMONITIO

leticis, conspici potest ex duabus maxime rebus, primo scilicet & primario, ex *defectu* unius veri boni, sive divini apparatus, adeoque deinde ex spuria humanarum mercium *suppositione*, loco coelestium. Siquidem deficiente & neglecto thesauro vere theologico, compensare quisque & palliare defectum studet, ac aliunde supplere, prout existimat, commodissime pervenire se posse ad finem, quem sua ipsi *φιλαυτία* & utilitatis terrenæ studium præscripsit. Hinc adsciscit aliena ornamenta. hinc substituit varia supplementa, quoni-
am

PRÆMONITIO

am veris dotibus destituitur, ita quidem, ut quo quis magis valet memoria, ingenio, donis naturæ, eo magis a dependentia Deo debita abeat. quippe qui sibi placet de eo, quod potest absque speciali Dei auxilio, & Spiritu supremo inhabitante, verba textûs resolvere, disponere, amplificare, illustrare flosculis. Adeo, proh dolor! plurimum studia tacite acquiescunt in opinione illa de Viribus Liberi Arbitrii, quicquid protestentur! Adeo cuncta componuntur, ut fallant & fallantur. Sunt, qui in *Academis* putant conciones habendas

PRÆMONITIO

das esse quasi extraordinarie
comptas. sed & hoc vanum
est, ut infra (p. 76) verbis Lutheri
docebimus, nobisq; Academi-
cis Professoribus vel maxime
incumbit, præire bono exem-
plo in rerum ordine & ab omni
fraude ac vanitate arcere eos,
qui fidei nostræ commisi sunt.
ne vel hi veniant in commer-
cium *mysterii iniquitatis*, nec in
hos etiam dici queat illud La-
ctantii: *id quærunt, quod sensum
demulceant. Imo vero summa pro-
videntia carere fuso voluit ea, quæ
divina sunt. L. 6. c. 21. Dab. e
Museo. d. XXVIII Augu-
sti A. MDCC.*

LIBRARIUS

ELEMENTA HOMILETICA

Introductio in Præcepta interpretandi Scripturam

§. I.
Dei nomine, qui est Dominus, qui
est Deus, qui est Pater, qui est
Filius, qui est Spiritus Sanctus,
qui est Dominus, qui est Deus,
qui est Pater, qui est Filius,
qui est Spiritus Sanctus,
Rom. X. 4. et cetera.

§. II.
Dei nomine, qui est Dominus, qui
est Deus, qui est Pater, qui est
Filius, qui est Spiritus Sanctus,
qui est Dominus, qui est Deus,
qui est Pater, qui est Filius,
qui est Spiritus Sanctus,
Rom. X. 4. et cetera.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines across the page.

I N I.
ELEMENTA HOMILETICA
Sive
Introductio in *Præcepta* inter-
pretandi Scripturam S. & con-
cionandi Augustiniana.

§. I.

Idem finis est Homileticæ, qui
est *ipsius Scripturæ* S. circa
quam tractandam coram Ec-
clesia versatur minister Eccle-
siae. De *fine Scripturæ* conf.
2 Tim. III. ¹⁵ 16. 17. cap. II. 2. 1 Tim. IV. 23. seq.
Rom. XV. 4. 2 Petr. I. 20.

§. II.

Uti circa Scripturam nemo digne versa-
tur, *nisi* qui DEUM timet : ita nec circa
conciones, habendas ex usu Scripturæ.
2 Cor. II, 16. 17.

§. III.

Hodie quidem disciplina Homiletica
versatur circa *Textum Biblicum*, prout ille
A est

2 E L E M. H O M I L E T.
est EXPLICANDUS, PRÆPARANDUS, AP-
PLICANDUS.

§. IV.

EXPLICATIO, quæ coram populo pro-
fertur, serio præsupponit explicationem,
prius penes animum suum orando atque
meditando subactam, & fit per *tractatio-*
nem vulgo sic dictam, quam antecedit *Ana-*
lysis & dispositio aliqua.

PRÆPARATIO fit per *exordium* tum ge-
nerale, tum etiam speciale.

APPLICATIO fit per *confectaria* sive
usus.

§. V.

Hinc universum negotium absolvitur
tribus CAPITIBUS.

Caput I. de Textu EXPLICANDO.

Caput II. de Textu APPLICANDO.

Caput III. de Textu PRÆPARANDO.

C A P U T I.

De

TEXTU EXPLICANDO.

§ I.

EXplicatio Textus non hoc vult, quod
Textus facer *nostro* demum labore
& ore illuminandus quasi sit, sed sic
dicitur ab humili *nostro* obsequio & officio
pro-

proponendi & urgendi textum cum efficacia; quoniam non raro notum quid & clarum est plusquam satis, quod tamen propter veteris Adami perversitatem & pertinaciam, aliasque ob causas, inculcatione publice indigeat.

§. II.

Quia igitur *explicare* h. l. idem est, ac complicatum Textum coram populo evolvere, deducere atque diducere: ideo *Analysi* opus prius est; uti jam ante monuimus.

§. III.

Analysis vero *triplex* vulgo dicitur: *Logica, Grammatica, Rhetorica.*

§. IV.

Analysis Logica occupata est, partim in resolvendo ipso Textu, partim in contextu. Utrumque adjuvatur, si dispiciamus 1. quæ sit *Propositio*, eaque *principalis*, huiusque *subjectum* & *prædicatum* 2. quæ sint *circa* istam propositionem vel thema. Adeoque Propositiones, si plures adsunt (1) ordine *colliguntur* mente, vel quasi excerpuntur, (2) sic excerptæ, & in numerato positæ, *comparantur* alia ad aliam. Tunc enim apparebit, an & quæ verba Textus se habeant, vel ut *Thesis*, vel ut *argumentum* probans, aut cujuscunque generis.

§. V.

Analysis Grammatica occupatur circa voces & phrasas NB. etiam circa particulas. In phrasibus integris constructio notanda, nec non usus & habitudo ad alias, beneficio Lexicorum & Concordantiarum, de quibus B. Glauchius. *Ecclesiastes Lipsiensis.*

§. VI.

Eandem ad *Analysin* nonnulli referunt loca *parallela.*

§. VII.

Nec alienum est, versiones aliquando & Exegetas, inter meditandum conferre; hoc tamen consilio, ut in rebus ad iudicium pertinentibus, ipse primam curam adhibeas, quo usque tu ipse pervenire queas.

§. VIII.

Analysis Rhetorica observat resolvitque in vocibus & phrasibus significationem *tropicam* ac *figuratam*, quam in rem commendatur Glasii *Rhetorica* S. sed h. l. latius extenditur *analysis Rhetorica*, nempe ad *Pathologiam* S. seu scrutinium *affectuum* in sacris scriptoribus. Videatur Franckius noster in *manuductione* à pag. 174. usque pag. 221. 106.

§. IX.

Hic svaserim, ut dum Textus iterum
iterum-

iterumque *legitur*, *fugitur*, animoque quasi *digeritur*, *inter has Analyses* quisque in promptu pagellam habeat. Nam *Analys* Grammatica dabit argumenta quædam *explicantia*, quæ specialiter sic a nonnullis dici solent.

Rhetorica, cujus specialis usus est in *themat*e *pathetico*, dabit *illustrantia*, *moventia* & *amplificantia*. Logica suggerit *probantia*, in *Textu* argumentoso, *explicantia*, è *contextu* etiam, imò & *amplificantia insita*.

§. X.

Ex *Analy*si hac Logica porro dijudicatur facile *thema*, an sit vel *unicum* vel *multiplex*. Si *unicum*, an sit simul *argumentosum*, vel mere *enunciativum*? Si *argumentosum*, quæ argumenta sint *primaria*, quæ *secundaria* & *accessoria* &c.

Aliquando deest particula *causalis* e. g. Eph. IV, 4 & tamen constat ex *judicio* Logico, quod *Textus* sit *argumentosus*.

Quando plures *materiae* vel *objecta* plura in uno *Textu* tractantur, tunc tot postea in *dispositione* numerari possunt *partes*, quot sunt *materiae* seu *objecta*, & inveniri haud difficulter poterit terminus aliquis *generalis*, *partibus* istis in *formanda propositione* præponendus. Quid? quod etiam li-

ceat numerum *partium* ipsarum simpliciter nominare loco *propositionis*.

Ita si una eademque materia in textu habetur sub diversis *proponendi modis*, seu variis *dicendi generibus*: quis non statim videt, materiam ipsam constituere *propositionem*, *partes* autem concionis tot commodissime sibi, quot in textu fuerint dicendi genera.

§. XI.

Genera dicendi numerantur hodie quinque, nempe, ut quinque sunt *usus Scripture* 2. Tim. III. 16. & Rom. 15. 4. tot etiam merito sunt dicendi genera, quot sunt officia *praconis Ecclesiastici*. Nempe est

- I. Genus *Didascalicum* (in *thesi*)
- II. *Elencticum* (in *antithesi*)
- III. *Pædævticum*. (in *admonendo*)
- IV. *Epanortboticum*. (in *increpando*)
- V. *Paracleticum*. (in *consolando*)

§. XII.

Uniuscujusque generis diversæ sunt species v. g. *Didascalici generis species* sunt: *Historia*, *Parabola* (cujus finis *docere* est nam *parabolæ* quarum, ut Luc. XV, 17. finis est *refutatio* seu *Apologia*, *Elenchi* est, species) *Narratio*, *asseveratio*, *admiratio* *Mysterii divini*, *vaticinium in se* (Gen. XXII,

XXII, 18. coll. Gal. III, 16.) promissio in se
 Ps. XLI, 3. Descriptio, confessio, lauda-
 tio, mandatum & consilium in Thesi seu
 L. C. 1 Thess. IV, 3. &c.

Didascalica ergo hic & Articulus fidei, &
 doctrinam vitæ comprehendit e. g. 1 Joh.
 II, 3--6. 9--11. quia *doctrina vitæ* non mi-
 nus est Didascalica, quam distincte sic dicta
 doctrina fidei.

§. XIII.

Generis Elenchtici species sunt: Accusa-
 tio. Philipp. III, 18. Defensio sive Apolo-
 gia Joh. VIII, 4. 8. Luc. XV, 1--17. Ex-
 probratio erroris fidei. Refutatio, Nega-
 tio. Querela Elenchtice formata circa
 fidem Gal. IV, 20. 1 Cor. XV, 12. Philipp.
 III, 17. &c.

§. XIV.

Generis Pædævtici species sunt: Adhorta-
 tio, mandatum vel suasio in hypothese seu
 secunda persona 2 Thess. III, 6. Rom. XII, 3.
 Apoc. III, 18. Dehortatio & Disvasio
 mitior Rom. VI, 12. Gen. II, 17. Matth. VII,
 1--15. &c.

§. XV.

Generis Epanortbotici species sunt: Vitu-
 perium, Gen. XXXI, 29. Comminatio Jer.
 VI, 11. Imprecatio Jer. XLVIII, 10. Poenæ

8 ELEM. HOMILET.

denunciatio Hof. VIII, 12. Exprobratio vitii 1 Cor. VI, 5. dehortatio vehemens 1 Cor. IV, 21. 8. (querela in moralibus Prov. I, 20. Ps. 90. 12.) pudefactio sui ipsius. Luc. XV, 21. Dan. IX, 6. &c.

Notatu dignum est, quod 2 Tim, III, 16. præcedit ἐπανόρθωσις, hancque sequitur παιδεία, & quidem ἡ ἐν δικαιοσύνη. Quod usum suum habebit in nostro Cap. III. h. l. vocabulum generis *epanorthotici* non semper & plane convenit cum usu vocis Apostolico. In aliquibus vero libellis homileticis id, quod h. l. epanorthosin cum vicinis vocamus, *elenchus* etiam appellari solet. nec perperam, ex usu Scripturæ Eph. V, 11.

§. XVI.

Generis Paracletici sive consolationis *species* sunt: Erectio; etiam sui ipsius, (unde Textus, qui de nostra ipsorum spe agunt, pertinent ad genus consolatorium) Sympathia, querela in tristibus, quippe quæ continet desiderium solatii & suspirium, vota & preces pro auxilio, gratiarum actio pro impetrato auxilio, promissio auxilii. Fiducia afflicti Ps. XLVI, 1. 2.

§. XVII.

Observe, posse Textum esse in uno genere, sed duas vel plures ejusdem generis *species*

ies habere posse v. g. Rom. XII, 1--5. Textus est in genere pædevtico : Species seu specialis modus proponendi v. i. est petitio vers. 3. mandatum.

§. XVIII.

Præcipuus vero fructus studii tui circa dicendi genera is fuerit, ut imbuaris eodem *affectu*, ex quo profluxit tale dicendi genus; excluso tamen omni *mimico* artificio, de quo in ipsis prælectionibus serio admonetur.

DE IPSA TRACTATIONE.

§. XIX.

Objecto Textûs (tametsi forsan adhuc rudius tantum & veluti confusius) cognito, necnon dicendi genere : de ipsa statim dispositione *externâ* prorsus constituere vix consultum est, consultius autem ad ipsam *rem* prius applicare animum, & de apparatu selectuque reali esse sollicitum.

§. XX.

Hic ipse selectus deinde *Tractationem* conficiat per argumenta tum explicantia tum probantia, per Spiritualem applicationem iudicii Logici, tum aliquando per amplificantia & illustrantia.

§. XXI.

Ante omnia colligas argumenta Textui

insit a

insita, deinde demum si opus fuerit, aliunde *assumpta*.

§. XXII.

Quoniam vero in Tractatione *semina* sunt inspergenda ad *usum* subsequendum, ratione presentis Auditorii: hinc canonis loco sit illud: *Quodcumque è Textu, post in applicatione ad usum, debet præbere argumentum, id ipsum prius in explicatione præceteris urgendum*, & ejusmodi argumentis deducendum, quæ in applicatione videntur esse necessaria, ita ut, quando in applicatione eò perventum fuerit, Auditores boni eorum possint recordari. Quamobrem opus aliquando est crebrâ unius rei *repetitione* & quasi tautologiâ, propter durum cor hominis. confer. ex Augustino §. XLI, sq. 37. 28.

§. XXIII.

Afferenda quidem sæpe sunt loca parallela, sed quantum id exigat *res* declaranda, & Auditoribus confirmanda. *Necessitas* jubebit, non quantum tua forte habet suppellex. De similibus simile iudicium. v. g. *oppositio*, & *remotio*, ne sint superflua adeoque inepta, sed non nisi ea in tractatione, tanquam aliena, removeantur, quæ *speciem* probabilitatis habent, ut: *causæ apparentes*, *falsi fines*, *scrupuli conscientiarum* &c. Item
judi-

judicaveris facile, quando opus sit argu-
 mento explicante ab etymologia vocis, ab
 hononymia, à Synonymia, à paraphrasi,
 à definitione, à collatione versionum cum
 fontibus, à conciliatione locorum Scriptu-
 ræ &c. ex Augustino §. 26. sq. Infra c. 2. th. 16.

§. XXIV.

Quæ materia frequentissime sint tractā-
 dæ pro ratione nostri temporis, earumque
 ideo tractandarum quærenda occasio, ipso
 exemplo ostendit Spenerus in *Grancf.
 Dencf. mahl.* Conf. infra in monitis homi-
 leticis e Lamberto §. 34.

§. XXV.

Hinc prodest cogitare, ad quem *locum
 Theologicum* vel etiam *caput Catechismi* re-
 ferendus sit textus; non quod semper to-
 tus Locus Theol. vel caput Catechismi tra-
 ctandum, sed ut certa nobis sit cynosura, ad
 quā meditationes nostras dirigamus; alio-
 rumq; Scripturæ dictorū, pro ratione tex-
 tus nostri, recordemur. Prodest etiam sæpe
 interesse & attendere *exercitiis catecheticis*,
 in quibus *analysis* optime refertur ad ca-
 ptum & animum. Neque alius conciona-
 toris *animus* sit, quam Catecheta. Profunt
 etiam aliquando illustrationes Textus per
 hym-

hymnos publicos, Litanias, Libros Symbolicos & Testimonia.

§. XXVI.

Ex his ipsis manifestum est, primum locum ordinarie dandum esse argumentis *explicantibus*, & postea aliis. Ubi tamen cavendum, ne nimia vocum flexione & Philologiâ onerentur Auditores: ne tædiosa sit & superflua Scripturæ locorum *citatio*: ne & facile in *allegandis* Scripturæ dictis alia temere verba substituuntur, quàm, quæ habet Textus: ne talia *Patrum* vel aliorum afferantur testimonia, quæ nullâ se emphasi commendant. Quorsum enim *alterius* testimonium prætendatur, cum vel quis idem possit dicere, aut nemo circa id dubitat? In Textibus *moralibus* indagentur fundamenta *fidei*, ne argumenta sint *mere moralia*. Ac charitas, summa legis, non tam severe præcipiendo, quam miserationes & vias Dei instillando, producitur ex *Evangelio*.

§. XXVII.

Ex his porro manifestum est, *primo & ultimo* loco poni debere argumenta maxime *stringentia*.

§. XXVIII.

De *connexione* argumentorum rectissime
cogi-

cogitabit, qui tractationem referet *ad semet ipsum*, atque connexionem quærat in salutis ordine, sive reali systemate. Insuper tempestive sibi eliget audiendum disertum verbi Ministrum, cujus Exemplo connectere adfuescat, animumque sic imbuat. Quod more ac tempore suo Augustinus: Si acutum, inquit, & florens adsit ingenium, facilius adhæret Eloquentia legentibus & audientibus eloquentes, quam eloquentiæ *præcepta* sectantibus. L. 4. doctr: Christianæ cap. 3. Nos vero simplicius capi ac intelligi volumus, quando dicimus, quod *exemplis vivunt regule*. Imo suaferim, si animus meditati vel concionaturi, forte minus erectior sit, excitare mentem præviâ aptæ alicujus concionis perlectione, adeoque & sic adjuvari *unctionem*.

Quorum est privatim informare pueros, illis ipsa informatio privata sit progymnasialis loco. Idem ipsis quasi aliud agentibus, præstabunt reliqua, quæ inter nos frequentantur, exercitia; at cæteris paribus.

§. XXIX.

Orationis requisita passim censentur: *docere, delectare, & movere*. Prius utique *docendi*, qui nesciunt vel hærent, quam *movendi*. Præcepta Rhetorica, eò tendentia, non

non sunt ex se sufficientia *ad finem Ecclesiasticum* quia mundus iudicium carne corruptum habet. Non ergo delectandum ingenium, sed ducenda & permulcenda suo modo Auditorum conscientia. Ac tametsi fieri potest, ut modus proponendi quoque afficiat ingenium: tamen hoc minime intendendum, sed spectanda sola conscientia, tanquam docenda & flectenda. Exemplo sint Apostoli & Patres prisca. Ex Aug. §. 43. 44.

§. XXX.

Inter has meditationes ne dedigneris excerpere & adnotare (particularia etiam & inadæquata) *porismata*, modo sint salutaria & ardua. Quæ enim forte non faciunt ad usus formaliter applicandos, dabunt locos communes specialissimos in Textu ipsius amplificatione. infra c. 3. §. 5.

DE DISPOSITIONE.

§. XXXI.

Denique si quid meditando obvenerit, quod idoneum ad dispositionis formam iudicaveris, mente vel calamo notare omnino conducit. Optima vero dispositio est, quæ *rem ipsam* sive objectum proponit *plene, plane*, & quantum fieri potest, *succincte*.

§. XXXII.

§. XXXII.

Methodus quidem vulgò statuitur duplex, (1) *Analytica*, quæ Textum in suas resolvit partes, atque harum sensum & scopum enarrat, seu, quæ Textum tractat, ut illum cum specie & objecto invenit; quam Methodum primo utique bene sibi imprimere æquum est. (2) *Synthetica*, quæ è Textu se- ligit Locum communem, quem velut inde componit, quando Thema Textui conveniens sumitur tractandum argumentis, partim insitis, partim assumptis. Posterior hæc methodus requirit cor vario rerum Spiritualium usu jam subactum, & sic dicitur à potiori; cum Exegesis omnino in ipsâ methodo Syntheticâ præmittenda sit, licet brevior, attamen fundamenti loco. Cavendum proinde, ne prætextu Methodi Syntheticæ divagemur a litera, aut discurremus cum licentia.

§. XXXIII.

Vulgo distingvi solet dispositio in *naturalem*, & in *artificialem*: quæ appellatio posterior maxime prodit suam originem.

§. XXXIV.

Dispositio *naturalis* est, quæ innatum Textui iudicium, per Analysin Logicam exploratum, strictè proximeque sequitur,
(ne

(ne quidem neglectâ innatâ allegoriâ & schemate insito, v.g. 1 Joh. I, 7. Eph. VI. 6-17. Hof. II, 19. Ps. L, 3.) vel quæ aperte sequitur proximam & primariam intentionem Textûs & dicentis.

§. XXXV.

Dispositio, quæ artificialis vocatur, (re-ctius forsan *extraordinaria*) est, quæ bonis de causis, absque gentili artis studio, aliquando vel Textum involvit tempestivæ cuiusdam allegoriæ five schemati illato, vel ob certas circumstantias, & quasi extra ordinem, peculiare quid e Textu proponit; cui reliquas Textus partes accommodat pro re nata. Sed prius sollicitos nos esse oportet de *simplici* siue nativa dispositione; idque non modo in methodo *analytica*, verum etiam in *Synthetica*.

§. XXXVI.

In Methodo analytica propositio fit *ex specie & objecto*. Sæpe tamen & hic *species* aut dissimulatur, aut in partitione occurrit, v.g. ex Luc. XV. 1-11. potest in genere Elenchtico proponi. Das Recht Sünder anzunehmen (1) wie es dem HErrn JEsu strittig gemacht / (una species Elenchtica) (2) wie es von Christo behauptet wird (altera species Elenchtica.)

§ XXXVII.

§. XXXVII.

Ut plurimum propositioni coordinatur *partitio*, si illa opus est. Nam *partitio* nihil est aliud, quam evoluta sive diducta *propositio*.

§. XXXIII.

Partes, quæ se meditantibus ultro offerunt, factâ reali investigatione sensûs & scopi, præferendæ sunt omnibus aliis anxie conquisitis partibus vel artificiis.

§. XXXIX.

Si Textus historicus est, partes esse possunt (I.) Antecedentia, (II.) Factum ipsum, (III.) consequentia ut Luc. II, 1-14. Matth. XXI. 1-12. vel quicquid de his tribus circumstantiis adest. v.g. Matth. IV. 1-11. est factum & consequens. Joh. I, 19-28. est solum factum, ubi factum facile partiendum est in circumstantias: *quis? quid? ubi? &c.* Nota: si placeat simplex Tractatio Historica, fit illa (1.) *brevis*, quam *usus* sequuntur *eo ampliores*, vel etiam (2.) inferuntur vel insperguntur *doctrina*, propter admonitionem Apostoli Rom. XV, 4. I Cor. X. 11. alias fides non nisi historica generabitur, quæ non sufficit, sed conjungenda Spiritus S. intentio.

B

§. LX.

§. XL.

Si Textus Parabolicus est, partes sunt: *Enarratio & Applicatio* v. g. Matth. XX, 1-16. Luc. VIII. 4-15. Luc. 18. 9-14. Sin applicatio parabolæ non habetur expresse in Textu, Parabola tractatur in modum historiae. v. g. Matth. XIII. 24-30.

Quidam negant posse proponi Textus
 I. sensum. II. Usum. Sed haud dubie non negaverint, cum ipsa applicatio vel usus ipse Textui *insitus* est v. g. cum ex Joh. XIII. 1--20. proponitur: Das Füße-Waschen des Herrn Jesu. [I.] Dessen Handlung/ à v. 1--11. [II.] Dessen Erklärung/ à v. 11--20. Similiter, si ex Matth. V, 20--26. proponas Christi Catechismus = Predigt über das 5te Gebot / da Er zeigt (I.) præcepti sensum à v. 20--22. (II.) Usum. à v. 23--26. aut ex 1 Tim. I, 15. 16. doctrina adventus Christi (I.) explicata v. 15. (2.) applicata v. 16.

§. XLI.

In themate nude enunciativo partes fuerint subjectum, Prædicatum, vel etiam circumstantiæ principales.

Si thema argumentosum est, partes sunt: *Thesis* (vel hypothesis) & *argumenta*, v. g. Eph. IV, 1--6. Sin autem Thesis modo breviusculis insinuetur, regula hæc obtinebit:

bit: quot argumenta, tot partes, v.g. I Cor. XV, 12--30.

§. XLII.

Quando in Textu aliquo unius rei duplex vel multiplex schema est, v. g. Es. XLII, 3. Matth. V, 13. 14. proponi potest sensus simplex absque involucro, & tot erunt partes, quot schemata.

§. XLIII.

Pariter cum genera unius Textus sunt distincta, ea contrahenda sunt in conceptum *generalem*, qui constituet *Propositionem*. Tot vero erunt partes, quot dicendi genera seu species. v. g. Luc. XIV. 1--12. Nec non cum thema est multiplex, tot sunt partes, quot sunt res sive objecta. v. g. Col. III, 18--22. Item: Si in Textu Epanorthotico multa sunt objecta realia, faciunt ea *partitionem*: formandæ vero *propositioni*, tum sufficere potest *subjectum personale*. v. g. Matth. XXIII. 13--32. Supra §. 10.

§. XLIV.

Observandum contra serviles Homiletas, quod salva sit maneatque simplex dispositio, nec in Textum sim injuriosus, si vel maxime externam verborum seriem propter rem tractandam, præsentemque ordinem doctrinæ immutem. In genere no-

tandum : *regulas* Scholæ ita sequendas , ne quid decedat nucleo Textus aut ædificationi Auditorum , vel altioribus principiis.

DE VARIATIONE.

§. XLV.

De *variandis dispositionibus* cogitatum fuit occasione Textuum anniversariorum. Quibusdam allubescit perpetua per totum annum Methodus ; sed paucis datum est Textus relinquere integros absque coactione , & auditores retinere attentos. Si tamen certis de causis talem quis Methodum assumat , ita faciat , ut campum apertum sibi relinquat sub generalissimis terminis. Sic in B. Brunnemanni Jcti Meditationibus sacris , hoc ipso anno excusis , optima servatur methodus per totius anni cursum.

§. XLVI.

Quia igitur Dispositiones hæ ad externam formam spectant : Hinc est , quod eæ *varie* quoque esse possunt propter internam copiam Textuum ; Est vero variatio vel *levior* , vel *operosior*. *Levior* est , quæ leviter immutat propositionem , partitionem & Tractationem , occasione novi Exordii , & Elocutionis variatæ.

Vix in dicto aliquo insigni vox occurrit,
quæ

teriis Elencticis specialioribus. Rectius
pariter variationem ejusmodi dixeris *ex-*
traordinariam.

C A P U T II.

De

TEXTU PRÆPA-
RANDO.

§. I.

Preparatio generalis fit per Exordi-
um generale, specialis per speciale,
post prælectum Textum.

§. II.

Id quod præ cæteris notari ab Auditorio
volumus, ejus facienda aliqua mentio est in
Exordiis, auditu nondum defatigato.

§. III.

Quia exordium ex ipsa *rei* curâ natum
esse debet, hinc ultimo fere loco decerni
de Exordio solet, ut meditatione prius fa-
cta constet, quid animum Auditoris digne
& salubriter præparet. Aug. I, 4. §. 40.

§. IV.

Exordia ordinarie sint placida, nisi quod
quandoque graviore cum affectu sermonē
ordiri prodest, v g. Festo quodam eximio,
die pœnitentiali.

Per totam concionem attendendum a-
lias

liàs est in *pronunciatione*, ut ea rebus sit
 consentanea.

§. V.

In Exordio cogitandum primùm est de
 aliqua *Thesi*, secundo de *Transitione*. The-
 sis debet attemperari ad futuræ proposi-
 tionis vel verba vel sensum. Sic enim ob-
 tinetur docilitas. Cui non obstat, incipere
 Exordium ap ipso aliquo *Scripturæ loco*;
 subsequente *Thesi* vel *Paraphrasi*. Excipit
 dictum vel *Thesin* probatio, & amplifica-
 tio brevior, prout res postulat.

Parce instituenda est in Exordio Exege-
 sis grammatica, nisi summe necessaria sit
 aliqua Exegeseos pars, sine qua vel argumē-
 ti cognitio vel *transitio* non possit cogno-
 sci; item: si opus sit vindicatione *Textus*
 ex Grammatica. item: si Exordium sit pars
Textus tractandi; quo in casu id ipsum pars
 est ipsius *Tractationis*.

Condonari etiam Exegesis potest in Ex-
 ordiis, cum tractamus variando *Pericopas*
 annuas.

Quibusdam datum est, ipsa argumenta
 Exegetica *realiter* proponere, sive exege-
 sin statim ad efficacem usum inflectere, in-
 ditâ formâ *Locorum communium*.

§. VI.

Tandem *Transitio*, quæ æque attente est elaboranda, ostendit, an, & quomodo Exordii Thesis cum Themate Tractationis conveniat: aliquando opus est, ut non tantum Textus repetatur quoad verba, sed & præmittatur summa partitionis. Aliquando sufficit brevior Thematis intimatio, & commendatio, cum voto.

§. VII.

Fontes Exordiorum sunt varii. Est fons *a dicto Scripturae*, vel loco *parallelo*. Tale Exordium qui desiderat, is terminum objecti evolvat in concordantiis, sive verbalibus sive Realibus, modo sibi non ipse præripiat argumenta ad ipsam tractationem pertinentia. v. g. ad Textum Marc. VII. 37. licebit Exordium capere à Locis parallelis Ps. XXXVII. 5. aut Ps. LII. 10.

§. VIII.

Alius fons est ab enarratione Textus *Paraphrastica*, si è Textu aliquam tantum portionem verborum prælectorum tractare velim, vel synthesin formare cupiam e Textu, qui tamen opus habet analysi. v. g. Si ex Luc. XVIII. 31-43. agere tantum de passione Christi instituum, tunc Historia Bartimæi inserta tractari potest in Exordio.

Cogna-

Cognatus fons est à *summa* Textus & ab ipsa materia, nempe cum materia abundat, & quoad ea, quæ in ipsa Tractatione vix locum acciperent commodè.

§. IX.

Sæpe exordimur à *commendatione* Textûs vel argumenti v. g. Si Textus quis sæpius legatur in Bibliis, facit id ad Textum Auditoribus commendandum.

§. X.

Item, à *coherentia* Textûs cum antecedentibus, præcipue, si Textus est difficilis, observatur illa coherentia quandoque ex particula aliqua v. g. Matth. IV. 1. Da ward Jesus 2c. Propositio. Von Christi Versuchung nach seiner Tauffe. Si Textus sit ad Eph. 1. 4. Exord. ex v. 3. commodè potest sumi. Proposit: Die Gnadenwahl / als die rechte Zuwendung des himmlischen Seggens. Sit Textus Matth. VII, 15. ubi particula *de* *Sehet euch aber* me remittit ad v. 13. 14. hinc variatur propositio: Die anbefohlne Vorsichtigkeit für falschen Propheten / als ein Mittel / sich auf dem schmalen Lebens-Wege zu bewahren.

§. XI.

Illustris quandoque fons Exordii est à *vindicatione* dicti, Textûs, vel argumenti con-

contra abusum. Qualia Exordia confecerunt illum integrum libellum D. Speneri vom **Mißbrauch etlicher Sprüche Heil. Schrift.**

§. XII.

Textui Paracletico destinamus Exordium ordinarie ab afflictione, ubi *Transitio* facillima ab afflictione ad consolationem. In Textu Pædeutico Exordium esse potest ab Epanorthosi, & in Epanorthotico Textu ob cognationem a Pædia. Neque in genere infrequens est fons, qui ducitur ab *opposito* vel *contrario*.

§. XIII.

A *convenientia* Epistole cum Evangelio & vicissim. v. g. Luc. X. 23-37. Christus proponi potest: ut doctor beatitudinis, sed ex Epistola ejusd. Dom. Gal. III. 15-22. ut Testator beatitudinis.

§. XIV.

Fons à *typo* ad antitypum, sive ille sit scriptus expresse v. g. Matth. II. 23. sive assumptus ex sobria accommodatione, cujus jus legitur Ebr. XI. 32. at requirit magnam exercitationem in viis Domini ex S. Scriptura. Ebr. V. II-14. & Ebr. VI. I. sq.

§. XV.

Datur & materia exordii a *convenientia* cum *presenti tempore*, à consuetudine sacra,

cra,

cræ, à libris Symbol. ex Historia Ecclesiast. ex Catechismo, ab hymno sacro vel ejus parte: ubi Transitio est ab humano testimonio ad divinum.

§. XVI.

Si in Tractatione subsequente difficili-ora quædam dicenda sint (e.g. Gal. III, 15-22) præmittantur *faciliora* in Exordiis, allatis primis rei persuadendæ principiis, dictisq; classicis notioribus. Quo casu fieri potest, ut duæ, tres, aut plures sint Theses Exordii. Neque erubescimus tum, istas Theses aut hypotheses expresse numerare. Malumus enim rei & Auditoribus consulere, memoriæque, quam nescio quid per artem simulare vel dissimulare.

§. XVII.

Cum Schema tractandum est ignotius, vel allegoria; Schema aut taceas in Præloquio, aut prægustes modo, terminosq; allegoriæ adaptes auditorum captui.

XVIII.

Quodsi in lectione Bibliorum privatâ, deprehenderis verba emphatica, vel dicta quædam singulariter moventia, ex quibus spes est, fore, ut & aliis possint esse usui ac ædificationi in agnoscendis viis gratiæ: statim dispice tecum, cui Evangelio vel Epistolæ

stolæ convenient. Sic enim propositionem habebis, de qua neque tu forsan aliàs, neque alius cogitasset.

§. XIX.

Quando materia non potuit absolvi concione unica, vel quando necessarium videtur, eandem materiam inculcare crebrius, constat, exordium petendum esse à *repetitione prioris concionis*. Nec contemnendum illud consilium, quod habitâ concione, commodissime e vestigio cogitetur de *nova*. Ita inventio erit facilior.

CAPUT III.

De

TEXTU APPLICANDO.

§. I.

Ultima nostra præcepta sunt de Textu *applicando*, quoniam usus sunt *ultimum* in Elocutione, etsi non in meditatione. applicatio à modo ultimæ & æquæ

§. II.

Per applicationem h. l. non intelligitur applicatio argumentorum Rhetorica, de quibus argumentis amplificantiis ad scopum suum subinde *reducendis* cap. I. diximus, & propter *digressiones* necessaria est.

Sed

§. IV.

Quicumque ergo in usum aliorum decenter uti scripturâ velit juxta mentem DEI, illamque explicare cum recta dispensatione Legis & Evangelii, illum profecto oportet scripturam transferre posse ad suum ipsius usum salutarem. De *πορίσματα* extrahendis, legi potest Franckii laudata Manuductio p. 131—158.

§. V.

Docemus præterea, usus debere esse *homogeneos* & adæquatos, vel respectu totius Tractationis, si usus sub finem tractationis subjunguntur, vel singularum partium sive divisarum, sive subdivisarum si usus miscentur. Prius est facilius: posterius difficilius quidem tyronibus, sed sæpe utilis Auditoribus, quo ultimo in casu, loco usuum finalium, fit repetita quædam applicatio sive *ἀνακεφαλαίωσις*. Neque obstat propter præsens Auditorium, vel moniti Specialioris momentū, usum aliquem *specialem* urgere præcipue, ac inculcare, qui forsan videtur inadæquatus & particularis. Est enim satis adæquatus Auditorio. Tales usus Homiliis suis ut plurimum subjunxit Chrysostronus. Supra c. 1. §. 48. 30.

§. VI.

§. VI.

Argumenta & cautelaꝝ usus *Didascalici* facillimè adsumuntur ex apto aliquo systemate, quod aptatum est non tantum ad quasdam controversias, sed & ad *universam* œconomiam salutis, ac respectu, saltem tacite, habito ad omnes quinque usus Theologicos.

§. VII.

Argumenta & cautelaꝝ usus *Elenchtici* præsupponunt veritatem facti ex probata Historia Ecclesiastica vel Praxi notoriâ. Sæpe protestantur adversarii, fieri sibi injuriam. Sæpe vero protestatio facta est contraria. Hic valet illud Augustini, uti & in aliis: *Ne moveamus, quod auferre non possumus.* Deinde hoc in casu potest procedi tum admonitionibus hypotheticis, absque nomine, tum ut per proximas consequentias ostendatur periculum doctrinæ, si talis ea sit. Denique maximum robur consistit in stabilienda Thesi, 2 Petr. III, 17. 18.

Et in libera, & in pressa, quam vocant, Ecclesia, Elenchus, scripturæ conformis, in necessariis ad salutem tuendâ, tractandus est. In hæresibus vero, dudum antiquatis recensendis, parcendum ecclesiæ. Quæ & plura alia moneri solent in collegiis nostris polemicis.

§. VIII.

§. VIII.

In usu *pædevtico* non negligendum est argumentum à necessario, à possibili per fidem in Christo Jesu, ab æquitate, ab Exemplis piorum, à tempestivo & opportuno. Quando ostenditur necessitas seu τὸ arduum præceptionis, potest ac debet simul remitti auditor ad preces, ideo ad DEUM faciendas. Quando adjungitur argumentum ex legibus Reipublicæ, mandato Magistratûs, usu Christianismi in ipsa Republica, aut re familiari: tunc cavendum, ne Auditores putent, sibi agere licere ex respectu temporali. Repete ultimum monitum §. 26. c. 1, ne ulla regnet παιδεία, nisi ἡ ἐν δικαιοσύνη 2. Tim. III, 16.

Lex temperetur oblatione Evangelii, & argumentis Evangelicis.

Distingvenda est conversio prima vel similis primæ. h. e. pœnitentia lapsorum relapsorūque (ut Apoc. II, 5. ubi textus est pædevticus, cum argumento à cōminatione) à renovatione, seu studio quotidianæ pœnitentiæ stantium.

§. IX.

In usu Epanorthotico, qui carni maxime ingratus est, vel maxime oportet uti selectis

lectis verbis, cogitatisque, ne ipsimet postea angamur de excessu vel defectu.

Ostendi simul frequentissime debet, quo pacto rectior status obtineri, pravitas vero superari *possit*. Nam hæc est proprie illa *ἐπιανόρθωσις* Apostolica, quam sequitur *παιδεία* 2 Tim. III, 16.

Argumenta *ab indecoro* locum suum omnino habent; sed ne quis putet, velle nos acquiescere sola probitate morali, præmittenda & præferenda sunt argumenta interiora, cum refutatione exceptionum, vindictis dictorum scripturæ, quibus abutuntur Hypocritæ. Confer, sis, quæ de nomodidascalis observavimus in diff. de Vera & F. Doctrina p. 18--25--32. 46.

In descriptionibus vitiorum ne indulgeat concionator vocabulis plebejis, pudorem violantibus, aut carnem irritantibus, ridiculo vel comico dicendi genere.

Materiam omnium usuum specialiorum habebis, si animo percurras *Tabulam Lutheri æconomicam, Hauß-Tafel*.

In deplorando statu *totius* Ecclesiæ, opus est cautelis illis, quæ habentur in Speneri libello vom *Brauch und Mißbrauch der Klagen*.

In reprehendendis scandalis, cave pun-
gas *ambigue*, sed loquaris aperte. Si Tex-
tus præfens non adeo sit aptus ad specialem
quandam Epanorthosin: ne torqueas illum
anxie, ut ne enervetur per artem verbi effi-
cacia, nec pudeat de novo quasi ordiri, po-
tiusque expresse dicere: te præterea urgeri
ad hoc vel illud monendum adhuc coram
Ecclesia.

Circa personas singulas cum tolli non
potest scandalum privata correptione; spe-
cialia utique (quæ pro *personalibus* in sensu
famoso non habenda sint) objecta sistere
licebit, adhibitis gradibus.

Usui Epanorthotico justo sua vis & ope-
ratio prorsus eripitur per vagam, & saltato-
riam quasi subjunctionem usus paracletici,
it. per promiscuos *μακαρισμῶς* in sermoni-
bus Exequialibus.

In comminationibus & pœnis denunti-
andis, abstinendum determinatione tem-
poris Jer. XI, 23. Inculcandum potius,
quod si differatur ira ultima, tarditatem
gravitate compensatum iri. Eccl. VIII, 12.

NB. In concionibus circa res, indiffe-
rentes, quæ vulgo sic dicuntur, (*Mittels
Dinge*) ponendum est ante omnia funda-
mentum (1) quod impuris omnia sint im-
pura

pura Tit. I. 15. adeoque non sufficit, ut res aliqua possit forte in abstracto concipi, tanquam res indifferens, sed informandi sunt homines in concreto, quia non abstractis concionamur, sed auditoribus in concreto. Rom. VIII, 6. (II.) Dubitante conscientia nihil esse faciendum. Rom. XIV, 23. (III) Considerandam esse infirmitatem humanam, ne conjiciamus nos in periculum in rebus, ad quas caro ultro prona est Sirac. I, 31. XXXII, 25. fugiendam esse occasionem peccandi & scandalum piorum.

§. X.

Ante vel sub utrumque usum potest praeri vel institui *examen conscientiae*, non tantum in sacris publicis poenitentialibus, sed & omni alia occasione. Quantum vero fieri licet, in aggressione & productione hac conscientiae removenda est suspicio, ne quis ea putet propalari, quae specialissime confessus alius est in confessione secreta.

§. XI.

In usu Paracletico 1) exprimendus est *status afflictus*, cui opponitur *consolatio*. Haec sit 2) adaequata & sufficiens, eumque in finem aliunde etiam, cum necesse est, assumendum robur; alias enim malim taceri. 3) propter mixtum variumque statum ho-

minum haud inepte ipsi usui Paracletico insperguntur blandiores stimuli, & Epanorthoses. Quo in consolandi genere excelluit Lutherus in familiaribus Epistolis Pl. CXLI, 5. Jer. XXXI, 15. sq. Ratio solatii, five argumentum Paracleticum, consistit in eo, quod sic coerceatur in nobis regnum peccati, quod hoc homini non sit damno, quod Deus non injustè permiserit afflictionem. Es. 27, 9. 4) instructi simus ad refutandas *exceptiones*, quas *tentati* solent regerere. Libri eo conducentes commendabuntur in lectionibus.

§. XII.

Quoad *ordinem* usuum notandum, quod usus didascalicus quidem primo consistit loco, sed aliquando (supra § 3) statim sequi potest e. g. usus Paracleticus, & Concio fini-ri pro re nata cum usu Epanorthotico.

§. XIII.

Hic vel maxime opus est cautione, & subinde monendi sunt Auditores, ut, si quid videatur imperfectè vel ambiguè a nobis dictum in concionibus, (queis omnes tacent, ut audiatur unus) privatim ipsi interrogent. Conf. August. §. 41.

Adjici & tum potest votum, ut Deus ipse, sancto suo Spiritu suppleat, in anima-
bus

bus Auditorum nostrorum, loquentium defectus; tum monitum, ne Auditores, habitâ & auditâ concione, statim immergantur aliis negotiis, sed ut ruminent verbum Dei penes semetipfos in intimis conscientiâ, ad agendas radices.

§. XIV.

Quod è Thesi generali liceat *specialem* usum excerpere, patet exemplo Christi, qui explicato quinto Præcepto concludit *in specie* ad necessariam reconciliationem. Matth. V, 22. 23. 28. 29.

§. XV.

Quoad numerum ipsorum usuum, non necesse est omnes unica concione producere,

E Textu etiam Epanorthotico educi indirecte potest aliquis usus consolatorius. Ebr. IV. 3. III, 18.

In Textu Prophetico usus quasi didascalicus erit à *complemento vaticinii*, factâ simul dogmatis ipsius probatione. Luc. IV. 21. Sic enim præparatur applicatio ad nostra tempora.

Genera usuum distincta pertractantur quidem rectius distinctè, sed quandoque satis commode misceri poterunt applicationes cognatorum generum v.g. Didascalici

lici & Elenchtici, vel Pædevtici & Epanorthotici, ut usus evadat Didascalico-Elenchticus, Epanorthotico-Pædevticus, vel didascalico-paracleticus.

§. XVI.

Aliquando Textus specialis tractatur absolutè h. e. contextus quasi non consideratur, respectu sc. externæ dispositionis; attamen, Textu sic *absolutè* quasi tractato, applicatio postea in usibus simul desumitur è textu *relate* spectato. e. gr. ex 1 Cor. VI, 19. Didascalicè & absolute tractare possum locum communem de sanctificatione. Rectè tamen postea usus Pædevticus specialissimus hic erit: *Cavete a scortatione* propter relationem cum vers. 18. quia non alio fine sanctificatio ibidem inculcatur, quàm prout est argumentum pro devitanda scortatione.

§. XVII.

Hæc sint aliqua adminicula in homileticis, ex quibus sponte plura succurrent. Opus verò maxime est continuo regressu ad causam Principalem scripturæ S. nempe ad Spiritum S. precibus assiduis cum diffidentia sui ipsius; Ne de nobis dicendum sit illud Lutheri: *Nos positâ oratione, fidentes literis, ingenio & studio, secure agimus, donec ipsi*

ipsi facti simus, qui vana loquimur, & generatio impia. Tom. 2. Jen. L. fol. 138.

Ne in affectibus movendis hallucinemur, flectendum est ipsum cor nostrum, inter preces, ad affectum *commiserationis & amoris*, de quo, tanquam fundamento omnium affectuum, Franck. in manuduct. p. 217.

§. XVIII.

Denique finitâ Concione, & si sentias, te in Spiritu & robore prædicasse, trade te totum humillimæ gratiarum actioni, remotus paulisper à consortio hominum, tibi que ipse attende, ne, quæso, corrumpi finas animum tuum aliorum laudibus vel approbatione. Sit pure

SOLI DEO GLORIA.

MONITA HOMILETICA
collecta ex Commentariis
FRANCISCI LAMBERTI Avenio-
nensis de Prophetia.

§. I. *De Oratione.*

TU, quisquis accedis ad divinorum
studium, *orare* debes, ut is, qui *li-*
teram tribuere est dignatus, *spiri-*
tum etiam donet, ne ipsa *litera ti-*
bi vertatur in perniciem, dum *solitaria*
est. - cum tremore igitur, reverentia & pre-
cibus, ad Dei scriptorum *meditationem* ac-
cedere necesse est. *tr. 4. c. 5.*

§. II. *de premeditatione.*

Premeditari debes, *quid & quantum* lo-
qui velis; sed cum ad concionem accedis,
committe cor tuum, & os, & omnia Domi-
no, & verbum tibi dabit, ut voluerit *tr. 5.*
c. 6.

aliud iudicium est de eo, qui præ eccle-
siæ negotiis, hoc est, necessitatibus ac con-
solationibus fratrum aut infirmorum, non
potest diu in studio occupari. talibus e-
nim

nim ob charitatis ministeria præpeditis,
sæpe copiosior spiritus datur, quam his, qui
multum studuerunt *tr. 5. c. 4.*

§. III. *de utriusque nexu per fidem.*

Meditationis quoque sit perpetua comes
vera oratio, - ut auditus verbi, lectio, me-
ditatio, oratio, & omnia, quæ facit, sint ex
fide; quod alioqui non nisi peccata, & sine
Dei spiritu esse possint. *ibid. c. 15.*

§. IV. *de abnegatione necessaria virium, quæ-
stus, gloriæ, primorum, eloquentiæ
humane.*

Videamus nobis, quotquot verbum Do-
mini aut voce aut scriptis annunciamus, ne
importune, *hoc est*, sine spiritu & oratione,
ac cum fastidio & negligentia, *fiduciâq; **
humanæ eruditionis, lingvarum, experien-
tiæ, ingenii, aut propter *questum*, ad SS. pro-
phetandi actum accedamus.

possumus quidem exigere vitæ necessa-
ria: verum *proinde* non est prophetandum,
ne illis annumeremur, qui propter pusil-
lum hordei, tortamque panis, aut aliud
quodcunq; olim prophetabant. *tr. 5. c. 4.*

væ universis, qui sibi perpetui nominis
gloriam in hoc seculo parare nituntur! -
quam consultius faceres, si faceres tibi *no-
men mortale*, hoc est, si ageres in omnibus,

42 MONITA HOMILET.

ut cunctis notum fieret, quod te *mortalens* agnoscis, & nihil ex te esse. - at dices: volo, ut perpetuo *Deus* glorificetur in me. - Dico: si sic *sentis*: cur non idem aperte profiteris? sed *vere* absq; gloriae *tuae* appetitione vix praescriptum sermonem dicis. &c. *ibid.* c.30.

si inciderem in loca, in quibus aliquot e *primoribus* volunt *comtiora* idiomata - *populus* autem potius caperet aliam linguam: absit a me, ut *primorum* causam privem Dei *populum fructu concionis*. scio enim, quod animae *nostrae* erunt pro animabus *eorum*, quibus verbum annunciare debemus, & non facimus. - peto, o minister verbi, nonne vis, ut sciant voluntatem Dei? - & tu, qui te *Dei* ministrum profiteris, cur non execraris Satanæ *artificium*? - ut ad spiritum verbi pervenire haudquaquam possint. c.24.

Melius est tibi, balbutientem salvum fieri, quam eloquentem desperire. tametsi habent veri fideles suam eloquentiam, mille millibus Ciceronibus clariorem. sed delicata est hæc eloquentia, & non nisi a sanctis percipitur, & eis solis *placet*. *Luc. XXI, 14. 15. tr. 1. c. 7.* quod si usque adeo carnis sensum in *te* regnare vides, ut studiis huma-

humanis ex fide incumbere nequeas, & per id noscis *tibi* verti omnia in perniciem: vitanda sunt *tibi* omnino, & ille humanæ eruditionis oculus potius abjiciendus est a *te*, quam per illud perdaris. melius quippe *tibi* est *Ec. ib. c. 8. tr. 4. c. 24. tr. 5. c. 11.*

* Luth. T. 2. Jen. L. f. 138. b. Pauli apostoli, Athanasii, Augustini, & similium, qui docuerunt ecclesias, pericula, labores, *conciones*, sunt sancta opera, sunt vera *sacrificia*, Deo accepta. sunt *certamina* Christi, per quæ *represit diabolus*. Apol. A. C. p. 95. 230.

§. V. de apparatu.

Absit a nobis, ut damnemus opera Dei. & certe non minus est opus Dei, eruditio vera humana, ut: artes liberales, & pura philosophia; quam lapides & ligna. - volumus, ut semper eloquiorum Dei *frenum* adsit. - cum id faciendum putas, non aberabis, te docente veritate æterna. te namque Domini sermo *retinebit*, ne plus æquo illis afficiaris. *tr. 1. c. 8.* magna siquidem veræ eruditionis pars est, nosse, quid ad eam nihil conducat, scireque abjicere, quicquid inutile est. *c. 10.* cum notum sit, omnia incredulis verti in perniciem, & fieri non posse, ut infidelis eruditione humana recte utatur. *c. 6. tr. 2. c. 6.* vis, ut *tibi* conducant e-

rudi-

ruditio & linguæ? adhibe perpetuo *censo-*
rem Spiritum Dei, & non incidēs in musci-
 pulam *tr. 2. c. 8.* sed effrenati homines mul-
 ti, divini timoris ac spiritus frenum abji-
 ciunt, & putant a carne spiritum nasci, tri-
 buentes ipsis *prophetiam tr. 3. c. 12.* gloria
 est, & confessio magni nominis Domini,
 ut scil. his studiis vacans, cum freno spiri-
 tus ac verbi Dei, reperias, in quo nomen
 Domini glorifices, per id verbum in eis
 reprobando, quod est reprobandum; &
 approbando, quod est approbandum; &
 meditando divinorum humanorumque
 differentiam *tr. 4. c. 24.*

§. VI. de usu & abusu.

Abuti est non recte uti, aut potius non
 uti, aut diversum abusu facere. voco au-
 tem *usum*, non consuetudinem, sed dum re-
 bus utimur *in finem suum.* & vere is solus
 rebus uti dicitur, qui eisdem utitur secun-
 dum earum naturam, *hoc est, secundum id,*
ad quod illa fecit Deus. alioqui non nisi abu-
 sus est, diversum sc. ab usu. *tr. 2. c. 3. sq. tr. 3.*
c. 7. & in pref. ad Argentoratenses, quos lau-
dat.

§. VII. de usu linguarum.

Uusus linguarum est, ut possimus sicut
 decet, ad invicem conversari. sed non est
 pri-

primus & summus usus ; etiamsi ita videatur
 hominum iudicio. - primus est in ho-
 minum oculis : sed in oculis Domini alius
 est, eo valde superior, nempe, docere ve-
 ritatem Dei, *tr. 2. c. 2.* non putes, o lector,
 quod damnem linguarum studium ; quod
 omnes cum Paulo velim loqui omnibus
 linguis, si fieri posset. non damno linguas,
 sed abusum illarum nocentissimum, crede
 mihi. si habueris spiritum Domini, linguæ
 peregrinæ fient tibi utilissimæ, & per id
 non raro aliquid facilitatis habebis, ut non-
 nullos locos citius capias. *tr. 2. c. 5.* nec pu-
 to, quempiam tam vana superstitione af-
 fectum, ut nolit omnino linguas *proinde*
doceri, quod incredulis fiant in perniciem.
 nam tum nec Dei sermo *predicandus* esset,
 ne ipsis fieret in interitum. Sancti hære-
 des sunt mundi, & eorum sunt omnia ; er-
 go & linguæ. non sunt ergo occultandæ
 ab eis, sed diligentissime educandæ ; modo
 ex fide & spiritu J. C. & quod in scriptura-
 rum interpretatione nihil *fiducie* eis appo-
 natur, aut nihil eis tribuatur, quam quod
 externum est. - utinam id fieret in univer-
 sis fidelium urbibus, & primis oppidis, ut
 in scholis linguæ peregrinæ, præsertim He-
 bræa & Græca, docerentur. - summe autem
 inter

inter hæc vitandum est, ne sic nobis accidat, ut olim cæcis scholasticis, qui tam multum tribuerunt humanæ philosophiæ ac dialecticorū argutiis, ut non erubescerent asserere, quod* *sine* his haberi non poterat notitia *vera* theologiæ. - doceantur ergo linguæ præscriptæ, non ut *res*, a quibus *pendeat* aut *gignatur* in corde tuo scripturæ *veritas*, sed ut per eas sane habeas literam scripturæ. *tr. 2. c. 6.*

* *conf. tr. 1. c. 9. tr. 3. c. 10. 12. tr. 5. c. 34. n. 6. c. 38.* quid notandum sit, cum Hebræi aut Græci codices pro *fontibus* habentur, lege, si placet, *tr. 5. c. 36.* & ultima *tr. 4.* recte vero vocantur *fontes*, quantum nos quidem existimamus, *comparati* grammaticè cum versionibus.

§. VIII. *de momento in homileticis.*

de precatio auctoris.

Ecclesiæ Christi nihil magis necessarium verâ & fidei prophetiâ : infideli vero nihil perniciosius. *proinde* nemo admiretur, quod tam instanter agimus, ut pura sit, veraque prophetia, nihilq; admixta veneno *fiduciæ* humanæ eruditionis atque linguarum. *tr. 5. c. 17. 3.*

væ nobis miseris, qui tam sæpe *importune* *predicavimus.* de me & similibus loquor. miserere nostri, Domine, & noli nobis hoc scelus

scelus imputare, sed remitte & tege illud
per D. I. C. per quem & nobis dona, ne un-
quam importune ad hoc S. munus acceda-
mus; ne sermonis tui sanctissimi adulteri
simus *tr. 5. c. 4. 9. 17. 43.*

quia autem cupio, ut is labor noster ec-
clesiæ Christi utilis sit, obsecro per D. N. I.
C. ut nemo definiat, quod contra hunc aut
illum scripserim; maxime cum aliquid po-
sui adversum eos, qui literam nimium ad-
orant, spiritûs ferme obliti. testificor enim
coram eo, cujus oculis nuda sunt omnia,
quod ab annis pluribus fuit hæc res in cor-
de meo. & posteaquam Deus me dignatus
est facere participem veritatis suæ, omnes
literarios, *id est*, literæ plus quam spiritui
addictos, & illi tribuentes, quod spiritui de-
betur, summe abominatus sum. scio enim,
quam sit mortifera ac pestifera res, nempe
heresis quæ vix deprehenditur. propter quod
& nocentior est. - nemo iudicet, nos con-
tra hunc aut illum scripsisse; etenim piæ
nullum offendere volumus, neq; hoc scri-
pto quispiam offendi potest. nimirum
non contra eos, qui cum pietate, & in lin-
guis & in literis politioribus aut philoso-
phia sunt eruditi, quicquam scripsimus, sed
contra eos, qui eruditioni & linguis tribu-
unt,

unt, quæ soli spiritui tribuuntur. &c. *in
pref. & tr. 3. cap. 12.* nam quemadmodum
non est* ab operibus *justificatio*: ita nec a
linguis *veritas*. - demum sicut opera sine
fide sunt peccata & impietates, quantum-
libet in faciem bona videantur, ex fide ve-
ro sunt bona, sancta, utilia: ita linguæ sine
fide inflant - cum fide vero sunt bonæ &
admodum utiles. *tr. 2. c. 7. tr. 3. c. 12. 6.*

* eo & Augustinus passim contendit *l. de spiri-
tu & litera*, ex quo nonnulla afferuntur in
apol. A. C. p. 77. 80. vicissim accipimus, quæ
Lutherus monet *in articulis Smalcaldicis p.
332. sq.*

§. IX. *de usu literalis S. Scripturae.*

Ne potest quidem incredulus pleno
corde bene sentire de *litera* verbi *Dei*,
quam profert. *tr. 3. c. 4.* omne *hominum* opus
ideo *litera* ex se & caro est. - omnia *homi-
num* judicia, etiam quæ spectant ad *Dei* ver-
bum *litera* & caro sunt. - id est, de his quæ
ex nobis de divinis eloquiis judicamus, mul-
ti nesciunt, nec credere possunt; quod sint
litera & caro. & tamen nihil hac re certius,
quod, quicquid *nostro sensu* judicamus de
verbo *Dei*, *litera* est. sit hoc exemplum.
proponit quispiam hanc scripturam: ju-
stus ex fide vivet. vel hanc: verbum caro
factum

factum est. audit hæc quispiam sapientum
 hujus seculi, & de his *concepit* iudicium
 conveniens literæ scripturæ. deniq; ex ip-
 so iudicio loquetur, sicut scriptura exigit,
sed omnia ex humano sensu. jamquæro, an
 hoc iudicium sit litera? dicimus, nihil om-
 nino, quam literam esse. - hoc est, non nisi
 in hypocrisi potes acquiescere veritati. *tr.*
13. c. 6. en! quod Balaam Num 24. literam
 habuit, prophetans vel invitus veritatem
 Dei. gustavit etiam forsan verbi sancti dul-
 cedinem; *sed ipse litera spiritus non placuit*
ei, nec illi toto corde acquievit. ib. c. 7. 12. in-
 credulis quippe ac carnalibus, omnis Dei
 scriptura & veritatis prædicatio, in iudicium
 convertitur. ergo ipsa Dei sermonum lite-
 ra* sine spiritu, non minus, quam alia, imo
 plus, quam alia, est perniciofa. *ib. c. 7.*

* intelligitur ratione statûs, in quo talis homo
 est. ceu ipse Lambertus c. 1. præmiserat: *in*
animo litera utentis. nam sine spiritu nequit
aliud, quam abusus esse. quid? quod ibidem
 peculiari capite quarto jam egerat, de eo,
 quid sit ipsa Dei litera, ratione ipsius Dei, *li-*
tera æternæ veritatis, expavescens sic dicere,
 vocem eloquiorum Dei prolatam ab impio
 verbum diaboli esse. (non enim reperies Est
 & Non in hoc scripto nostro, *tr. 2. c. 6.*)

D

S. X.

§. X. de anima literæ & concionum.

Habes *literæ spiritum*, si, quod Deus te vult ex ea nosse, intelligis, & illi toto corde adquiescis, ab ipso literæ spiritu nihil dissentiens, *tr. 3. c. 7.* durus est hic sermo carnalibus, qui (sic) introire nequeunt in potentias Domini. sed *vere* nihil sub cælo dulcius, si tandem fuerit datum tibi, ut differentiam carnis vel literæ, & *anima* vel spiritus Scripturæ sane percipere queas. noli ante tempus judicare, tu, quisquis es, sed teipsum coge ad inquirendum cum omni humilitate & omnis eruditionis diffidentia, multa autem fiducia in DOMINUM, quis sit spiritus, quæve *anima literæ*. *tr. 2. c. 5. tr. 3. c. 3.* est autem hic spiritus, id, quod ex omni litera primum a nobis exigit Deus, * *voluntas* sc. ejus. quæramus ergo ex omni litera, quid ex ea a nobis ante omnia Deus velit. quod si donaverit Christus, ut repariamus, illius spiritum invenimus. imprimis autem de scriptorum Dei spiritu seu *anima* agendum est. eorum spiritus est *voluntas* DOMINI. Idem quoque sentiendum de spiritu *prædicationis* verbi Dei, nempe quod non sit aliud, quam voluntas ejus. *tr. 4. c. 4.*

ad id observa, quod duplex est literæ sensus.

EX COMMENT. LAMBERTI. 51

sus. primus est, quem sensus *noster* concipit. & *is* est caro. quod fieri non possit, ut sensus ille purus sit, quod non sit ex fide. secundus est, quem Dei spiritus immittit, quem nos Spiritus S. scopum vocamus. fit iudicio Dei, ut *etiam in litera* scriptorum Dei sæpius errent, qui spiritum illum, quem *litera* maxime requirit, parvi ducunt. -vide jam, lector charissime, si absque causa tam multis adversus literariorum hæresin pugnavimus. *tr. 4. c. 13.*

* est enim *perpetua voluntas evangelii* consideranda A. C. p. 43. 32. l. II. 153. sq, 106. l. 2.

§. XI. *de textibus.*

Igitur in primis themata ex sola Scriptura accipere necesse est. vide autem, ne, si textus longus est, definias, quod totum eadem horâ explicabis; nisi videas, quod scopus facilis sit, absit ut velim definire, & limitem ponere sanctis concionibus, verum id consulo, *Ec. tr. 5. c. 9.*

§. XII. *de exordio, de voto, de prælectione textus.*

Ubi adest concionandi hora, post studium & meditationem, -cum omni tuæ sollicitudinis ac peritiæ diffidentia, magnaue in Deum fiducia, aggredere in nomine Do-

mini, quod dicturus es. noli autem anxie nimium inchoandi uniformem servare modum, tantum ne ceremoniosus ac superstitiosus sis. nimirum ceremoniarum exacta observatio, spiritum imminuere & fere extinguere consuevit. idem est, quacunque ratione inceperis; modo ex spiritu & fide. incipere ex spiritu & fide idem est. ex fide enim incipit, qui spiritum vocis aut literæ, quam profert, in corde habet. ut, dum dicit, *in nomine P. F. & Sp. S.* non dicit aliud intra se; quod sc. in nomine proprio, aut Papæ, aut hominis cuiuspiam velit prophetare. in Dei nomine vult prophetare, qui in ejus gloriam, & in ejus Spiritûs fiducia id proponit. in nomine autem proprio id vult, qui propriam ex concionandi actu gloriam quærit, aut non Dei purum verbum, sed & sua, aut sola aut mixta divinis, vult annunciare, aut, qui etiam volens annunciare purum verbum Dei, putat se id posse facere, quod prius studuerit & meditatatus sit; aut merito propriæ orationis; aut *fidit* proprio ingenio, arti, industriæ, experientiæ, eruditioni, linguis, *tr. 5. c. 7.*

quod attinet ad orationem, quæ simul ab ecclesia, vel sub silentio, vel psallendo fieri debet, primum concionator mox, ubi
loqui

loqui exorsus est, invitet ad ecclesiam, ut simul & cum magna fide orent DOMINUM, ut multa cum sui Spiritus virtute, sermonem tribuat evangelizare volenti, universisque audientibus, cordis aurem aperiat, ne veritatis prophetia illis vertatur in iudicium, & perniciem *ib. c. 8.*

laudarem, si quis confestim, ut ab oratione surrexit, diceret: (sine pompa magna eloqui) nunc declarabimus hunc aut illum locum hujus aut illius libri: statimq; ex libro legat, ut conterat superbiam & vanitatem, qua multi voluere videri memoriae tenacis, *ib. c. 9.*

§. XIII. *de partitione.*

De totius vero concionis ordine, vide, ne artistarum more, velis perpetuo in dividendis eisdem unum servare modum. ut, duas aut tres partes facere. id magis cura, ut invenias primos locos textus super quo prophetas, sicut melius esse videbis; tantum ut omnia libere, & non quasi ex lege ac necessitate. ordinem textus purissime serva, & sume devita, ne utaris eorum vanissimo artificio, qui partes pariunt per rythmos, omnes aut in is aut in os, aut aliam syllabam finientes; & latine quidem, putantes, quod alioqui non liceat. sed ad

quid hæc atque similia cuncta, nisi in superbiam & abusionem? quæ piis grata quidem esse nequeunt, impiis vero fiunt in perniciem, nimirum per ea fiunt indies vaniores. si ex Deo es, o minister verbi, docebit te Spiritus ejus ordinem, qui suæ ecclesiæ utilis sit tu autem interim modis omnibus evita, quicquid spiritus integritatem solvit. *tr. 5. c. 9.*

§. XIV. *de locis parallelis.*

De enarrationibus Scripturæ, aut voce aut scripto factis, pari ratione id nosces, videlicet, si consentiant aliis Scripturæ locis bene intellectis. verum hoc sit tibi certum, quod nullo scripto aut voce potest id doceri, nisi adsit ipsius divini Spiritus lux. - Ipse quippe Spiritus, illorum spiritui de necessariis omnibus testimonium perhibet, & *ex litera* Scripturæ omnem veritatem docet. *tr. 4. c. 23. item c. 22. §. omnium.*

§. XV. *de allegationibus.*

Viderit autem, ne eorum æmuletur ingenium, qui, ut præ cæteris *spirituales* videantur, id solum agere videntur, ut multa undelibet ex divinis scripturis confarcirent; quasi omnia ipsorum scripta, Dei purissima essent eloquia, interim parum observantes, an, quæ ex Dei scriptis assumunt, suis affer-

assertionibus congruant, vel non. - propriissime igitur omnes scripturæ textus allegentur, ne prophetiæ nostræ mendacia sint. cum timore enim & tremore multo omnia Dei scripta interpretanda sunt. neque rem leviculam esse putemus, id observare. - nullus ergo Scripturæ textus allegatur, nisi in sensu nativo, in quo a Domino revelatus est. *tr. 5. c. 33.*

Nemo tibi, o verbi sancti minister, potest definire, præter id, quod non legimus Apostolos multis obruisse simul testimoniis eos, quos docuerunt; Spiritus Domini docebit te, quæ & quot allegabis, si ei solite committis. proba veruntamen interim cor tuum, dum plures (locos) adsumis, an quæ vanitas moveat te. *tr. 5. c. 10.*

§. XVI. de textu historico.

Vere in nullo Scripturæ textu *literæ spiritus* utilius quæritur, quam in historiis sanctis. *tr. 4. c. 18.* (ibidem vide exempla.)

§. XVII. de textu parabolico.

Intentissime in parabolis quære spiritum, ut spiritualis sit enarratio tua. & id noli negligere, quod maxima sit omnium parabolarum S. Evangelii vis, ad quam fieri non potest, ut quisquam perveniat, nisi habuerit sensus in Scripturis exercitatos.

tr. 4. c. 21. videntes nonnulli, D. J. C. parabolis & similitudinibus aliquoties usum, tentant ubique idem facere. & antequam ad concionandum accedant, hæc summo studio multisque diebus excogitant, scriptitant, ab aliis mendicant, se proinde tam misere discruciantes, ut nemo satis recensuerit. at non ita licet fidelibus, sed sic est illis agendum. primum definiant, quem Scripturæ textum sint declaraturi. orent & meditentur in eo fideliter, ne contingat proprii sensus venena afferre in scripta Dei. quod si inter meditandū venerint in mentem parabolæ aut similitudines: viderint, an per omnia scriptis Dei conveniant, & ab eis testimonium habeant. *Ec. tr. 5. c. 3.*

Seckl. 2. f. 24. (2.)

§. XVIII. *de textu prophetico.*

In omnibus visionibus aut somniis id est ante omnia observandum, quæ sit *mens* Dei, quam ex eis nobis vult maxime notam fieri, quod, ut fiat, non est opus omnia minutatim seu verbotim interpretari. nimirum paucissimis demtis; summa tantum ex eis est colligenda. multa non in eis ponuntur, magis ad similitudinis aut visionis decorem, quam ob rem speciatim significatam. - neque licet nobis ultra hæc, pro vo-
lun-

luntate philosophari, aut supervacanea
 quærere. - id autem observet, quisquis fide-
 liter interpretari cupit, ne, ubi in ejusmo-
 di locorum discretionem perplexus est, quic-
 quam afferat, ne injuriam faciat Spiritui
 Dei, dum ex scripturis ejus diversum ab il-
 lius sensu prophetat. - vita etiam, ne pluri-
 um more, ipsas visiones in alium sensum
 referas, quam in eum, ad quem revelatæ
 sunt, quandoquidem in visionum interpre-
 tatione nihil hac in re pestilentius ac dam-
 nosius. - idem ferme per omnia de parabo-
 lis judicandum, *tr. s. c. 41. de typicis c. 42.*

Sunt nonnulli loci in prophetis & apoca-
 lypsi, quos Dominus signatos esse voluit.
 verum neque sic revelati sunt, ut ex eis ali-
 quid utilitatis ecclesiæ pro omni tempore
 esse non possit. *c. 44. de locis perplexis, in*
quibus sc. perplexum est cor tuum, vide,
nequid definias. confitere magis, quod est:
nempe te in interpretatione perplexum.
de interpretatione dixi. non, quod liceat
quenquam perplexum esse in veritate &
sensu Domini, qui sub litera requiritur; sed,
quod aliquando non datur nobis, ut ad i-
psam Domini sensum perveniamus. idcir-
co tum humiliter profitenda est ignoran-
tia nostra, & committenda est res Domino.

scio autem, quod non semper ad perplexitatem sensus Scripturæ, sequitur *fidei* perplexitas - etiamsi ad eam non pertingimus *speciatim*; nam *generatim* id valemus. possumus enim credere vera esse, quæ per ea *voluit* significari Deus. interpretationes vero hominum suscipere, & illis credere, non adstringimur. *ib.*

§. XIX. de *textu aperto & proprio.*

In *apertis* textibus eo facilius a compluribus erratur, quo *nihil difficultatis* in eis judicant. arbitrantur enim, quod mox cognitâ *vocum* interpretatione, spiritus literæ attingatur. sed longe aliter habet res*. nam omnis cognitio, quam ex vocibus *humano sensu* concipimus, nihil aliud est, quam litera & caro. - spiritus autem literæ Scripturæ, est *mens & voluntas Dei*, quam vult nos *sub litera* inquirere, & quam nemo novit, nisi Spiritus Dei. - & qui ea fide sic *predicat*, - is vere prophetat. alioqui peccat prophetans, quod non nisi juxta carnem & sanguinem prophetet. & tum infincerus & fallax est, dolumque in animo habet. *tr. 5. c. 40.*

* Luth. in catech. p. 390. 395. 359.

§. XX. de *allegoriis. deprecatio autoris.*

Nemo illis subscribat, qui textûs Scripturæ spiritum, dicunt esse anagogiam,
tro-

tropologiam, seu allegoriam, quæ in locis omnibus ferme excogitant. nihil enim minus sunt, quam spiritus literæ. non tamen damnamus allegorias, quas aut textus necessario exigit, aut illi maxime conveniunt. non est autem omnium, illas adducere, sed illorum, qui sensus habent in scripturis exercitatos, ne, dum putant tradere utilem allegoriam, figmentum cordis sui adducant. *tr. 4. c. 4. tr. 5. c. 33. 34. n. 5. **

insanivi ego peccator olim nimium in ejusmodi interpretationibus. sed postquam, dono altissimi, fui luce æternæ veritatis illustratus, hæc summe abominatus sum, sciens certissime, quod nihil minus ex scripturis *velit* Spiritus J. C. - igitur, ut puræ sint allegoriæ, observandum est, ut nulli afferantur, nisi, ubi aut maxime congruunt ex locorum circumstantia, aut a textu exiguntur. exiguntur ferme in omnibus legis ceremoniis, sacrificiis & similibus. item in ultima visione Ezechielis, ac cæteris ejusmodi; in quibus locis ipsa allegoria, est verus sensus Domini, ac spiritus literæ. *&c.* semper dic in corde tuo: absit a me, ut mea divinis admisceam! *tr. 5. c. 43.*

* Apol. A. C. p. 277. l. 19. p. 234. sq. 181. sq. p. 286. l. ult. p. 272. 416.

Ubi jam sunt, qui gloriantur in inventis suis? qui dicunt, pulchrum inventum! pulchrum inventum! - sed, quid fidelibus & ejusmodi figmentis? non figmenta non inventa, sed solida, invicta, æterna cœlestique volumus, quæ non homines adinvererunt, sed quæ Deus revelavit. si enim Scripturæ credimus, nostris adinventionibus nihil proficimus, nisi ad Deum in nostram perniciem irritandum *tr. s. c. 3.* sic quippe arte augebunt conciones, ut ex culice elephantem, & ex faba montem faciant. *c. 6.* volunt videri, se nihil nescire, & in proprio, non Dei nomine, prophetant, cæci, fallaces & superbissimi antichristi. gloriam enim hujus seculi venantur, non animas Christi pretioso cruore redemptas. id de se dici cupiunt: en! hominem acris ingenii, tenacisque memoriæ, qui multa ex omni doctrinarum genere adduxit, ut confirmet themata sua! multas probationes pro & contra recitare potuit. id satis illis est: etiamsi nullus unquam convertatur. nemo fastidio teneatur, quod de ejusmodi tam abunde scripserimus. scimus enim, his quod non opus habent, qui Dei verbo docti sunt. verum pro multis nationibus *Eccl. 10.*

§. XXII. de simplicitate.

Qui a Deo ad prophetandum, hoc est, ad verbi sancti ministerium mittitur, id perpetuo in mente habeat, quod Deus vult eum *notam* facere *voluntatem suam* populo suo. sciatque proinde opus esse, ut summo studio eandem *aperte* doceat; ita ut si fieri potest, nullus sit qui non sane capiat, quod Deus vult ab eo populo suo nunciari. - quod Deus vult clausum sive absconditum esse, tu nec debes, nec potes referre. - verum ea, quæ Deus nullatenus vult clausa esse, & tibi nota fecit, mittitque te i- deo, ut eadem populo suo annuncies, tanta diligentia annunti debes, ut eadem tam sincere ac manifeste doceas, quod nullus (non) ex plebe capiat te. quod (quis) ob id non resipiscit, quod non audivit verbum *apertum*, h. e. non intellexit, erit profecto anima tua pro anima illius. *tr. 5. c. 11. 28.*

§. XXIII. de copia & eius opposito.

Vide, ne te seducat *affectus copia* secundum humanam rhetoricen, *aut nimium brevitatis studium*. sat tibi *copia*, quam Spiritus J. C. administrat. *brevitatem* quoque ipse spiritus moderetur. cogita sic agere, quo sis utilior proximo, & ora Dominum, ut vias tuas dirigat, & ipse erudiet te. *tr. 5. c. 28.*

mitte-

mitteris, ut *orator*, an ut simplex veritatis assertor? ejusmodi cupiunt caro & sanguis. - per id fructus verbi sancti nunquam non imminuitur. *ib. c. II.*

§. XXIV. *de movendis planctibus.*

Novi ergo impiissimos homines, lufores, comedores, bibones, scortorum patronos, avaros, superbos, & in quibus omnia erant pietati oppositissima, vi quadam pollere sermonis, ut in concionibus mox possent ad *planctus* acerrimos efficacissime provocare. - ejusmodi autem *fletum* ac lætitiā a Spiritu Dei neutiquam esse, ex eo abunde notum fit, quod vix post horam a concione manent: imo neque manent omnino post ipsam concionem. quia enim a carne moventur, motore deficiente cessat & motio. contra hi, qui non nisi a spiritu literæ vocis moventur: permanent in ipso verbi spiritu, quod motor in eis permaneat, nempe Deus. summa: concionator eo fidelibus utilior, magisque eligendus, quo minus ceremoniosus est. nimirum pestilens admodum res est, ceremoniosus propheta. qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. *tr. s. c. 2. 12.*

§. XXV. *de stylo.*

Non sit sordities eloquii, neque exquisitus

tus

tus ornatus. - summe vita omnem obscuritatem, sciens pro certo, quod reus iudicio coram Domino eris, si *propter* obscuritatem styli tui non profecit (quis) ex prophetia, cuius minister es, & *ideo* non respuit, quod ex scriptis tuis voluntatem Domini intelligere nequivit. - dices: quantumlibet stylo vulgato usus fuero, semper erunt, qui non capient me. - animam tuam liberstati, scribens, sicut utilius esse putasti. *tr. s. c. 27.* ne stylum *propter se* exigas, sed propter Spiritum. ipse enim Spiritus ad *omnium* salutem desiderandam efficacissime movet; ad quod stylus peregrinus parum facit, quod a *paucis* percipi valeat. *c. 29.*

§. XXVI. de latinis interlocutionibus &c.

Latine, aut alia peregrina lingua, nihil inter prophetandum loquaris coram populo, nec textus sacros alia, quam vulgi lingua, pronuncies. si autem adsit causa exigens, ut unum & alterum verbum loquaris peregrino idiomate, sic age, ut nemo cogitet, te alioqui id fecisse, quam majoris fructus, & gloriae Dei causa. *1. Cor. XIV, s. 13. 19. 27.* ad quid enim latina, aut linguae peregrinae, ubi non est interpretatio? - qua vanitate & nos multis seculis laboravimus. *tr. s.*

c. 8. 9.

c. 8. 9. 17. quod si omnino quisquam vult loqui linguis in ecclesia, quæ sunt V. T. hebraice: quæ sunt N. græce pronunciet; modo aut ipse, aut alius idem interprete- tur. non reprobarem, si ita fieret, imo lau- darem; modo non verbotim, sed *sensus* ple- nus, absque superflua vocum observatione traderetur. *sincerius* autem fuerit, si omnia vulgi lingua peragantur. facile enim sedu- cit mentem linguarum curiositas. c. 20. profecto nulla est sub cælo lingua, in qua non possint exactissime annunciari eloquia Dei. nam si possunt, quæ conceperunt sic exprimere, ut capiantur: satis est ad pro- phetiam. nonne possunt homines cujuscun- que linguæ, negotiari, docere, reprehende- re, & similia cuncta facere cum propria lin- gua? - vere si omnia expendimus, non nisi ad superbiam & vanitatem pertinet. - heu mihi peccatori, qui hæc scripsi, qui toties hac in re aberravi! c. 24. 34. A. C. p. 23. F. C. p. 578. 651.

§. XXVII. de gestibus & pronun-
ciatione.

Mirum profecto, quod multum fuerit hactenus desudatum - in gestibus - & vocis variatione, - quicquid omnino habent, suæ coegerunt servire execrabili vanitati, inte-
rim

rim dicentes, quod *proinde* id facerent, ut
 verbum Dei *gratius* multis esset, in eisque
 efficacius operaretur. - quod si interrogas pi-
 os auditores: profecto, si nudam veritatem
 profitentur, se id genus histrionicis factis
 potius deficere respondebunt, quam profi-
 cere. - solis enim carnalibus hæc placent,
 quibus non verbum, sed vanitas in animo
 est. - tu autem, o fidelis Christi minister - vi-
 de, ne aliquando te alliciat fallax & sophi-
 stica pulchritudo hujus scorti impudentis-
 simi h. e. *modi* concionandi. - *modus* unus est,
 ut videlicet simplicissime, & sine ulla ficti-
 one aut adulteratione vocis, quam a Deo
 accepimus, sic proferamus verbum, ad quod
 a Deo mittimur, ut omnes, qui assistunt, ca-
 piant, quæ pronunciamus. noningas no-
 vos *modos*, nec quæras *sequi hunc vel illum*,
 nec vel in minimo quidem violes naturam
 tuam aut vocem. sed pure, sine curiositate:
 mature, verum sine superbia: sic pronun-
 cia, ut a Domino accepisti. - nullos gestus
 alios facias, quam eos, quos natura sine in-
 genio & arte administrat. attamen oran-
 dum tibi est, ut Deus, qui mittit te, cor, lin-
 guam, vocem, gestus, & omnia dirigat. *tr.*

S. C. 12.

E

§. XXVIII.

§. XXVIII. *de persuasionibus.*

Dicent forsan: nos *ideo* istis solícite intendimus, quod videamus horum peritiam, nostrumque honorem converti *in gloriam Dei*, dum per id *magis creditur* sermóni Domini. *plus enim creditur*, in verbi Dei enarratione, linguas callentibus, & in *humanis* eruditis, *quam ceteris*. R. quod *a carne* sit eiusmodi *cogitatio*. - quisquis eiusmodi est, semper est incredulus, & *dolum* habet in corde. - vult Deus, ut credamus, quod a *nulla re externa* pendeat veritas, sed a solo Spiritu suo. - profecto qui *propter* eloquentiam aut humanam eruditionem audit verbum ab aliquo, & non propter ipsum verbum, a verbo apostatat, *tr. 4. c. 24.* quin potius sæpe cor tuum interroga, an quiddam tale in te sit. quod si est: ingemisce. - si *fidelis* es: quid quæris in concionibus, nisi verbum? & si ea fide ad conciones accedis: non respicies gestus, ornatum, venustatemque pronunciationis. - eo semper minus de spiritu sermonis habebis, quo plus *externa* respicies. a quibus, quo plus abstractus eris, eo facilius ad spiritum literæ vocis pertinges. *tr. 5. c. 12. 13.*

§. XXIX. *de pseudo-INTERIM in homileticis.*

Nonnulli ad ea, quæ diximus, respondent,

dent, fieri non posse, ut simul ingerantur seu doceantur *litera & spiritus*. asserunt, aliquid *vanitatis in tempus* permittendum - quod hæc *postmodum* valeant a Dei spiritu repurgari. - quod, quid aliud est, quam dicere: *licet in tempus vanum fieri, & occidi?* - his dicimus: spiritum doceri posse cum *litera* - qua ratione *litera* sit utendum. dicis: *venient dies, & auferetur litera & vanitas ab eorum cordibus, & spiritus, quem litera requirit, infundetur.* jam quæro: quid si nunquam *infunderit?* Rom. IX, 15. 16. infusio Spiritus pendet a gratia Dei, non a nostra electione; ut dicere quisquam nequeat, nisi in suam perniciem, hoc verbum: *in tempus incumbam, sine freno Spiritus, humana eruditioni, & lingua, & vanus tum ero: denique post annos aliquot spiritum queram, & mea auferetur vanitas. volo annis aliquot occludi in muscipula; denique ab ea egrediar.* venenum est *litera sine spiritu: & tu dicis: absorbebo venenum.* - adhibe perpetuo censorem Spiritum Dei, & non incidet in muscipulam. temperatur venenum, ut in *theriaca*, & non nocet. & tu tempera venenum *literæ spiritu literæ, quem (litera) requirit: & tum nihil nocebit* tr. 2. c. 8. jam apud eos *ultimum* habet Spiritus locum. *ib. c. 6. tr. 4. c. 24.*

§.XXX. *de dono exegetico.*

Id ferme omnes literarii sentiunt, quod *habere sensus in verbo sancto exercitatos*, sit multam habere sapientiam *literæ* sive textuum scripturæ. sed longe aliter habet res. si enim ita esset, nemo plus Judæorum Rabinis id haberet. - necesse est, ut is, qui cum fructu ad scriptorum Dei meditationem vult accedere, spoliatus ab omni *fiducia* eruditionis, experientiæ, ingenii ac omnium humanorum, accedat. - nimirum *id habere* includit, ut quis Dei lumine sensus habeat maxime exercitos in *sensu* DOMINI agnoscendo, quem ubique Scripturæ *litera* exigit, ut non fiat in perniciem. *sensus* enim ac *voluntas* Domini, spiritus ejusdem literæ est. *Ec. tr. s. c. 14.*

§. XXXI. *de varia expositione.*

Quia fieri non potest, ut in omnium scripturæ textuum *expositione* sit *concordia*: permittendum est cuilibet pio, quod sentit; *modo non sit aperte diversum a textu Scripturæ, quæ exponitur, & a reliquis Dei sermonum textibus non dissentiat.* - porro ubi res Dei verbo apertissime adversatur, & si malo non resistimus, gravius malum inde suboriri videmus: tum nullatenus est reticendum. - *proinde*, inquiunt Antichristi,
con-

constituimus decreta multa, ut omnia secundum ordinem fierent, & non esset *confusio* in ecclesia Dei. sed non vident excœcatisissimi homines, quod per aliud nihil magis *confusa* sunt universa in ecclesia Dei, quam per eorum decreta. *tr. 5. c. 23. Apol. A. C. p. 232. 826.*

§. XXXII. *de commentariis.*

Miror quorundam ingenia, qui contra iudicium Spiritus Dei sanos audent reprobare commentarios. nam, quid refert, *scripto* an voce prophetes? ajunt, satis abundeque fidelibus esse puros bibliorum textus. jam si satis est, cesset omnis prophetia *tam vocis*, quam *scripti*. - nemo per epistolam fratres doceat, aut consoletur. - si prophetia *vocis* est bona: quare non itidem prophetia *scripti*? - si nec Martinus* nec quispiam nostrum aliquid scripsisset: quomodo, obsecro, tam multis innotuisset veritas Dei? *tr. 5. c. 31.* opponunt quidam, - commentarios, maxime si *multiplicentur*, a *scripturæ textibus* avertere. (1.) *sani & pii ac clari* in Dei scripta commentarii, *nunquam* ecclesiæ nocent (2.) quo *plures* sunt, eo major accedit ecclesiæ utilitas. (3.) per eos nemo *a Scriptura* præpeditur aut retrahitur, sed *magis* ad eam invitatur. (4.) oves Christi

sti agnoscunt vocem.-quo fit, ut interpreta-
tionum varietas eis nocere non possit. c.
32. 33. cum in eorum lectionem incideris,
adhibe perpetuum *censores*, Spiritum Dei,
ut sc. ex testimonio ejus, quod est verbum
Dei, de universis *judices*. c. 34. *versio* (Scri-
pturæ) non est ab uno solo tentanda, sed
a compluribus; & id quidem cum perpe-
tuis comitibus, oratione atque meditatio-
ne. c. 35. 36. 37. 38. 39. *tr.* 3. c. 3. *tr.* 4. c. 24.

* per *Marrinum* Lambertus intelligit *Luthe-
rum*, ut & c. 27. 35.

§. XXXIII. *contra eos, qui dicunt: Spi-
ritum cessasse.*

Pectoris incredulissimi, & a vero *scri-
pturæ* sensu alienissimi est, putare, quod ces-
sarit Spiritus. ad quid enim *Scripturæ* sine
Spiritu? - væ nobis, si cessasset Spiritus i-
pse! - quod si cessavit Spiritus ipse - unde
nobis dabitur ipse *sensus*? 1. Cor. II, II. 16. -
cesset potius, Domine, spiritus noster! *tr.*
4. c. 23. prophetat ergo, quisquis docet ver-
bum Dei, *etiam in scholis*, hoc est, qui fi-
deliter enarrat scripturas. enarrat autem
eas fideliter, qui omni diligentia curat, ut
spiritum earum aperiat. *tr.* 5. c. 1.

§. XXXIV. *de materia concionum.*

Quid primum *vult* (Deus), nisi quod
CHRI-

CHRISTUS ait Joh. 6. hæc * est voluntas Patris mei, &c. hanc voluntatem vult Deus summam esse, ut eam, a qua perficitur omnis literæ spiritus. nimirum absque spiritu veræ fidei in Christum, ad ullius literæ spiritum nemo perveniet &c. tr. 4. c. 12.

* A. C. p. 16. 29. l. 2. 27. sq. p. 58. 212. sq. 230. 261. l. pen. p. 262. sq. p. 45. 309. meus Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed predicare bonam conversationem & pietatem. A. C. p. 32. conf. U. Regius de (ipsis) formulis caute loquendi.

§. XXXV. post concionem.

Cum implevisti concionem aliquam, expende, an aliquid in te fuerit studii ad fatiandos oculos atque aures. quod si fuit, age pœnitentiam, qui prædicationem spiritus ad carnem retulisti. tr. 5. c. 12.

& tu, auditor, si in sermone flevisi, aut gavisus es: expende, an ad hæc te moverint gestus & eloquentia? quod si ita est, ingemisce, quod hypocrisis, & non a spiritu, sed a carne sint hæc profecta. *ibid.*

peto, o minister verbi, nonne vis, ut sciant voluntatem Dei, & de ea post tuam concionem populos, quos doces, loqui posse? tr. 5. c. 24. profecto id laudabilius esset, quã, ut fit toties, ad ludos, choreas, commestati-

ones, ebrietatesque, etiam multis horis
in propria salutis dispendium congregari.
c.22.(artic. Smalcald. p.329. n. 4. 402 lin. 21)

Nemo tamen per hæc arbitretur, me
velle ansam præbere superbis quibusdam
plebejis - propter quos male audit verbum
Domini. - sed *facile* deprehenduntur hi su-
perbi. ego pro universis plebejis, *Deum*
sincere quærentibus, adversus superciliosos
literarios causam ago: verum nolim juva-
re impietatem, & ansam tribuere superbis
& temerariis. Amanda eruditio, si cum pi-
etate & diffidentia. & non est spernenda
sancta rusticitas. quæ *veritatis* notitia felix
est. veritas enim in omnibus *æqualiter* est
veneranda. *tr. s. c. 15.*

Aufer, DOMINE JESU, omnem hypo-
crysin ab universis, qui in tuo nomine glo-
riantur: & fac tuo Spiritu & veritate, ut
prophetando, orando, & in aliis cunctis, in
sinceritate & veritate ambulemus. *ib. fin.*

A M E N.

COROLLARIORUM loco, quæ tribus abhinc annis *monitis homileticis* subjuncta fuerant, in disputantium gratiam: sint nunc sequentia.

I.

B. CARPZOV L. I. Jurisprud. eccl. & Consist. Tit. 5. Defin. 62: Digni sint necesse est, qui ad functionem ecclesiasticam adspirare cupiunt, vel ad verbi S. ministerium jam sunt vocati, certo credentes, indignos si sese reddiderint, à Deo nequaquam se esse vocatos. Quare non NB. spernant *monitum* FR. LAMBERTI, Theologi & Monachi Galli, qui in tr. *de fidelium vocatione in regnum Christi* c. 8. & 9. inter alia sic scripsit: *quisquis ad S. regni Christi ministeria, maxime ad summum illud, quod est ministrare verbum Dei, externe vocatur; antequam suscipiat vocationem, expendat, an Spiritum ad id acceperit, quod est interne mitti seu vocari. Quem si non accepit, postulet à Deo, qui dat omnibus adfluenter dona sua, sicut & quantum opus est, qui & dabit postulanti, si ipsa externa vocatio ab eo est profecta. Quod si ipsam vocationem internam minime confirmarit: nullatenus est admittenda, ne, si alioqui fecerimus, falsi Apostoli ac Pseudoprophetae simus &c. Et postea: hoc autem erit cuique signum cer-*

tissimum, quod à Deo sit ipsa vocatio, si adest, qui interne mittit. Quod tum est, dum cupit non lascivire, videri inter alios doctior: sed opus & laborem vere bonum magna sollicitudine & charitate operari nitatur, ita ut velit potius mori & quidvis perferre, quam aliud docere populum, quam ignita, & purissima eloquia Dei. Hactenus LAMBERTUS: scribit Carpzovius, hisque ex verbis commendatis format conclusiones gravissimas (f. 76.) æque non spernendas.

II.

Alia plura Lamberti scripta copiose recensita vide in *Præfatione*, monitis homileticis Anno 1697. d. 13. Aprilis præmissa. Qui catalogus, & librorum & encomiorum ipsius, auctior fieri posset, si hujus esset loci. Fuerit vero peropportunum, imo etiam iis excitandis, qui nunc studiis apud nos incumbunt, non inutile, si in memoriam his revocerimus, quæ in *Præfatione* ista, de monitis, studio nostro excerptis dispositisque, non nisi ob perceptam vim veritatis, atque aliis in exemplum, confessus est, sub ipsum finem vitæ academicæ, M. Otto Wilh. Schüslerus, tum Respond. & designat. ecclesiæ Hamersleb.

leb. & Gunsleb. Pastor. non erubescō, inquit, hunc Præceptorem (Lambertum) audire, qui, licet simplex, licet verborum colore non adeo splendescat, veritatem tamen dicit apertissime. Non quidem omnes ejus apices in his commentariis meos duco (respicitur ad hypothefin, quæ huc non pertinet) sed ea tantummodo ex flosculis tanquam apis quædam, colligere animus est, quæ ad homiletica & ad docendi munus spectare maxime possunt. Mibi ergo hæc propono, mibi eadem inculcare in posterum studebo, si quidem multa ex iis jam tum hausi. Quod si vero & aliis placuerit obsequi monitis ejusmodi salutaribus, ipsimet mecum ferent fructus obsequii amplissimos. Nullum enim post Lutherum ego quidem hactenus legi, qui internam animi conditionem, quæ solet ante vel in concionibus habendis sese prodere, simplicius veriusque exposuerit, quique consilia in praxi apprime usurpanda, mibi commodius dederit. Hic adeo delectavit mentem meam, (quærentem,) meæque conscientie ita satisfecit, ut & pro his gravissimis utilissimisque monitis gratias Deo agere ex officio teneam. Spiritui enim sancto omnem studiorum vim unice tribuit. Hunc docet, & in legendo, meditando, studendo, concionando, aliisque actionibus omnibus, unice & præcipue nobis

bis

bis assistere debere. Quod licet nemo Christianorum hodiernum negaverit (verbis expressis:) exploret tamen NB. quisque cor suum, an in veritate NB. dicere possit, se huic fundamento omnia sua studia superstruxisse? ego, quanti hac sit res momenti: Et quam facile, quamque multis modis hinc, prater spem atque opinionem aberrare quis possit, meo exemplo magno cum dolore saepius persensi. Quam nostri olim Auditoris confessionem, repetitam hinc videre, nemo fastidiet, qui, cur eam reperierimus, cordi habere voluerit.

III. ELamberto supra p. 42 adduximus qua ratione in concionibus ad Proceres non sit respiciendum. Huc ob *ἀναλογία* pertinent collecta e Lutheri colloquiis mensalibus c. 22: Umb D. Jonas oder Philippus, oder umb der ganzen Universitât willen/ wolt ich nicht einmal auftreten. Denn sie können es sonst in der Schrift wol lesen. Wenn man aber den hochverständigen predigen wil/ und eitel Rabbinos und Meisterstück herauswerffen/ so stehet das arme Volck/ gleich wie eine Ruhe. D L. Herrn/ es ist nicht Kinderspiel. im Virgilio und Cicerone stehet Gloria, aber die H. Schrift

Schriſt wil Demuth und einen zer-
knirschten Geiſt haben / da wohnet der
H. Geiſt innen. D. W. Linc und M. Zeit
Dieterich / die predigen doch / daß der
gemeine Mann etwas draus lernet. ſie
faſſen es dennoch kaum. und wenn ſie
ſchon ſagen; ey / Er hat köſtlich Ding ge-
ſagt / und eine gute Predigt gethan: da
man ſie aber fraget / was war es dann?
ſo ſagen ſie / ich weiß es nicht. es iſt ein
ſchwerer Handel / Gottes Wort predi-
gen. und da gleich etliche fleißig drinnen
ſtudiren / und eine zeitlang Chriſtum auch
reine lehren und predigen; doch ſo bald ſie
hoffärtig werden / ſchleuſt ſie Gott aus
der Kirchen. Darumb läßt Gott die / ſo
groſſe gaben haben / bißweilen in ſchwere
Anfechtunge fallen / auf daß ſie lernen / ſie
ſehen nichts / wenn Gott die Hand ab-
zeucht. Den kleinen Kinderlein ſol man
predigen / denen iſt das Predigambt zu
gut eingeſetzt. Denen predige ich / nach
denſelbigen richte ich mich / die dürffens.
Wollens die andern nicht hören / ſo ſtehet
die Thür offen. Du ſolt aber unſerm
Herrn Gott predigen / und nicht an-
ſehen / was die Leute davon halten und
urtheilen. Richtet euch nicht allerding
nach

nach andern / ihnen nach zu ohmen und zu folgen. ihr könnet meine noch eines andern Predigt / von Wort zu Worten nicht erlangen / sondern fassets auß einfältigste und kürzeste zuvor / worauff die ganze Sache und Predigt stehet / und befehlets darnach unserm Herrn Gott. Denn das wollet mir glauben / daß predigen nicht Menschenwerck ist / denn ich / wiewol ich ein alter und geübter Prediger bin / doch fürcht ich mich / wenn ich predigen sol. Aber ich weiß nicht / wie es kömmet / daß wir nicht ehe predigen noch schreiben wollen / es gefalle uns dann zuvor selbst. und da man uns nicht mit den vermahnungen zwünge / so thäten wirs nicht. L. Försten / in dem solt ihr von euch selber nicht judiciren noch urtheilen / wie ihr auch nicht könt / sondern andere sollen urtheilen. ich pflege nicht alle stück insonderheit zufassen / sondern allein den haubtpunct / darauff die Summa der ganzen Predigt stehet / daß sie können sagen: Das ist die Predigt gewesen. Also stehet das Evangelium am Palmen-Sontage fürnehmlich auf dem / daß man rede vom Reich Christi; da ein Ungelehrter würde viel plaudern vom Gesange / Procession, und

und lobe des Volcks / und stehen lassen /
 die fürnehmste Sache des Propheten-
 Spruchs. So aber einer ein Wort Got-
 tes hat / und kan nicht eine Predigt dar-
 raus machen / der sol nimmermehr ein
 Prediger seyn. Wer eine Sache wol
 verstehet / und recht inne hat / der kan
 leichtlich davon reden. Denn nach dem
 Erkentnis der Dinge folget das Kunst-
 stück erst / daß einer davon recht schrei-
 ben und reden kan. Darumb werden die
 betrogen / die sich fleißigen aufs artifici-
 um, zuvor/ehe sie eine Sache recht verstes-
 hen. Ich bin denen sehr feind / die sich in
 ihren Predigten richten nach den hohen
 gelehrten Zuhörern / nicht nach dem ge-
 meinen Volck / des achten sie nicht. Wir
 sollen Säug-ammern seyn / gleichwie eine
 Mutter ihr Kindlein seuket. 2c.

IV. Quæ vero in *præmonitione* nostra
 diximus de *defectu* spirituali, & resul-
 tante inde abusu studii homiletici: in
 Lutheri L. de formula Missæ P. 3 illu-
 strata invenias: *ubi non est, ait, intellectus*
spiritualis, nec Spiritus ipse loquitur per con-
cionatores (illis nihil præscribo, quos Spiritus
absque Postillis & homiliis loqui docet) eo
tandem res deveniet, ut quilibet loco Evan-
geli

gelii & interpretationis ad fabulas & nugas
 relabatur. Cujus loci occasione, simili-
 umq; vide, quæ notata sint in B. Secken-
 dorffii historia Luth. L. 2. §. 20. 21 f. 54 sqq
 186 (14) 40. 106 (26) L. 1. f. 164 (f) 298 (4)
 Maxime vero concionaturis meretur
 commendari Unterricht der Visitatorn/
 an die Pfarrer im Churfürstenthum zu
 Sachsen A. 1528 & A. 1538. ad exercen-
 dum absque periculo monitum § 34 e
 Lamberto nostro.

DEO igitur, ejusque paternæ bene-
 dictioni commendamus qualemcunq;
 hunc fasciculum, cui etiam gratias agi-
 mus, qui permisit nobis aliqua ex parte
 implere B. Viri spem conceptam, sæpi-
 usque ore & eloquio candidissimo ex-
 pressam: fore, ut futuris seculis, adeoq; po-
 steritati, labor hic sit maxime
 proficuus.

[J. M. 8. v. 10]

2082 1795 End. ...
F. ...

Id 4933 m

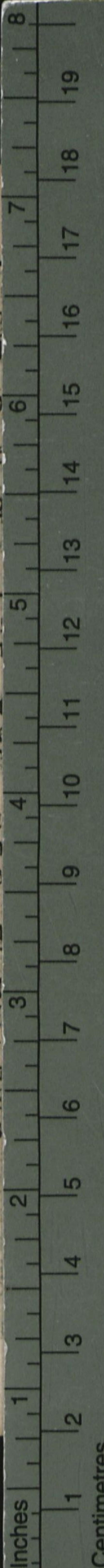
ULB Halle 3
004 345 460

5b.

VDA

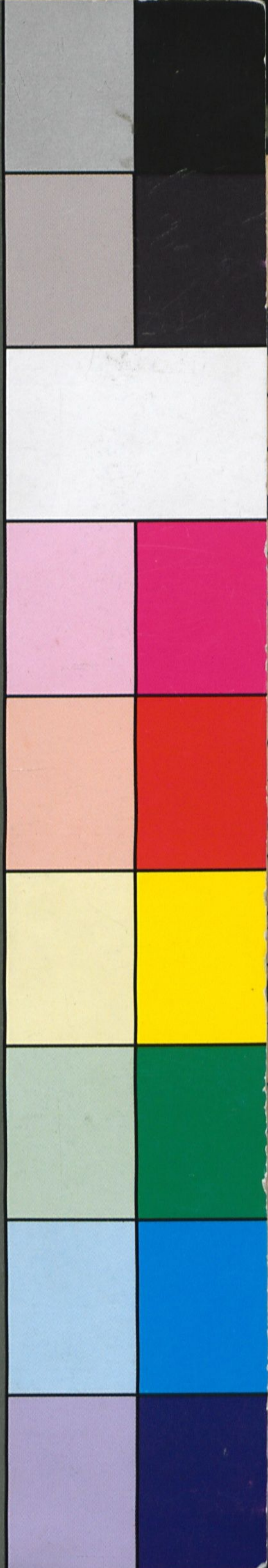

B.I.G.

Farbkarte #13

Black, 3/Color, White, Magenta, Red, Yellow, Green, Cyan, Blue

EMENTA ILETICA,

m ac usum cum præ-
n, tum exercitiorum &
arum in hoc genere,
consignata

a
O ANTONIO
n Fridericiana P.P. Consist.
ucatus Magdeb.

verum finem eo certius as-
i, MONITA HOMILETI-
lamberti de Prophetia Com-
fideliter collecta.

MAGDEBURGICÆ,
us CHRIST. ANDR. ZEITLERI
Typogr. Anno 1700.

972.5.3.502

